

”ELÄMÄ ONKIN VIELÄ ELÄMISEN ARVOSTA”

Nuoret sosiaalisessa kuntoutuksessa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Hämeenlinna, kevät 2016

Jouni Parkku

LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä

Jouni Parkku

Vuosi 2016

Työn nimi

”Elämä onkin vielä elämisen arvoista”
– Nuoret sosiaalisessa kuntoutuksessa

TIIVISTELMÄ

Nuorten syrjäytyminen on suomalaisessa yhteiskunnassa ajankohtainen ilmiö. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön muoto, jonka avulla ehkäistään erityisesti nuorten syrjäytymistä. Keväällä 2015 voimaantunut sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen pitkäaikaistyöttömille suunnatuksi sosiaalipalveluksi. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden elämänhallinnan tukeminen sekä asiakkaalle sopivan jatkopolun löytäminen. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvastuu on kunnilla, ja siksi sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt myös vaihtelevat kunnittain.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, mitä alle 30-vuotiaat asiakkaat kertovat odotuksistaan ja kokemuksistaan ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnallisella puolella. Haastateltavilta kysyttiin myös ryhmään ohjautumisesta, sosiaalisen kuntoutuksen työntekijöiden työstä, ryhmien sisällöstä sekä niiden merkityksistä asiakkaiden elämään. Samalla haastateltavilta kysyttiin heidän käsityksistään syrjäytymisestä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka puitteissa haastateltiin neljää entistä palvelunkäyttäjää. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Opinnäytetyö osoittaa, että nuoret puhuvat kokemuksistaan sosiaalisessa kuntoutuksessa pääosin myönteisesti. He kertoivat saaneensa elämälleen suuntaa, sisältöä arkeensa sekä uusia sosiaalisia kontakteja. Sosiaalinen kuntoutus edistää asiakkaiden yhteiskunnallista osallisuutta sekä heidän elämänhallintaansa. Aineiston analyysissä tutkittiin lisäksi nuorten käsityksiä syrjäytymisestä sekä työnteekoon liittyviä asenteita.

Kerätty aineisto oli kattavaa, ja se tekee sosiaalisen kuntoutuksen työstä näkyvää tuomalla tarkastelun kohteeksi palvelunkäyttäjien oman äänen. Tuoreena palveluna sosiaalinen kuntoutus antaa vielä paljon jatkotutkimuskohteita.

Avainsanat sosiaalinen kuntoutus, nuoret, syrjäytyminen, pitkäaikaistyöttömyys

Sivut 50 s. + liite 1 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Social Services

Social pedagogical social work

Author

Jouni Parkku

Year 2016

Subject of Bachelor's thesis

“Life’s worth living after all” –
Young clients in social rehabilitation

ABSTRACT

Social exclusion of young people is a current topic in the Finnish society. Social rehabilitation is a new tool of social work to prevent the social exclusion. The new Social Welfare Act defines social rehabilitation as a part of social services, which aims to enhance social inclusion and improve the lifestyle behavior of the long-term unemployed. Municipalities are accountable for organizing social rehabilitation and every municipality has its own means to organize it.

This Bachelor's thesis focused on the views of service users under 30 years of age, who attended the group-based forms of social rehabilitation. The collected material consists of four interviews conducted with the former service users. Thematic content analysis was applied to the transcribed interviews.

The experiences reported by the service users were mainly positive. The interviews dealt with their experiences regarding social rehabilitation itself, group-based working, the work conducted by social workers and the purpose of social rehabilitation. It seems that social rehabilitation had improved the respondents' quality of life and enhanced their social inclusion. Social rehabilitation brought daily routines, a sense of direction and new social contacts into their lives. The young people's views on social exclusion and their attitudes towards working were also examined.

The collected material is comprehensive and brings forth the voice of service users. Since social rehabilitation is a relatively new service, there are many potential topics for further research.

Keywords social rehabilitation, social exclusion, young people, long-term unemployment

Pages 50 p. + appendix 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS JA SYRJÄYTYMINEN	2
2.1	Syrjäytyminen	2
2.2	Nuorten syrjäytyminen.....	3
2.3	Syrjäytymisilmiön laajuus.....	4
3	KUNTOUTTAVA SOSIAALITYÖ	5
4	SOSIAALINEN KUNTOUTUS	6
4.1	Sosiaalisen kuntoutuksen toimintaympäristö	9
4.2	Palveluun ohjautuminen.....	10
4.3	Asiakassuunnitelma.....	11
4.4	Aktivointisuunnitelma.....	11
5	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	13
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
7.1	Aineiston hankinta.....	15
7.2	Aineiston analyysi	17
7.3	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	18
8	TUTKIMUKSEN TULOKSIA	19
8.1	Palveluun ohjautuminen ja kannustimet	19
8.2	Vapaaehtoisuus ja velvoittavuus	21
8.3	Odotukset	23
8.4	Ryhmän kesto ja koko	24
8.5	Ryhmien sisältö, vaikutukset ja merkitykset.....	26
8.6	Sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät	30
8.6.1	Sosiaalityöntekijöiden työ	30
8.6.2	Sosiaaliohjaajien työ.....	32
8.7	Vertaistuki	34
8.8	”Tosi hyvä juttu”	35
8.9	Syrjäytyminen	36
8.10	Nuorten asenteista työtä ja elämää kohtaan	40
9	LOPUKSI	42
9.1	Johtopäätökset	42
9.2	Jatkotutkimusaiheita.....	46
9.3	Opinnäytetyöprosessin arviointia.....	47
	LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalipalvelu, jolla pyritään edistämään pitkään työttöminä olleiden asiakkaiden elämänhallintaa ja työllistymismahdollisuuksia. Sosiaalista kuntoutusta on nykymuodossaan järjestetty vasta muutamien vuosien ajan, ja työn käytännöt vaihtelevat kunnittain. Sen sijaan huhtikuussa 2015 voimaantullut sosiaalihuoltolaki linjaa sosiaalisen kuntoutuksen sosiaalipalveluksi ja asettaa sille raameja (HE 164/2014 vp, 44–45). Sosiaalisen kuntoutuksen palveluista on saatu positiivisia ja rohkaisevia tuloksia jo ennen sen määrittelyä lakiin. Myös ajan ja uuden sosiaalihuoltolain henkeen kuuluu panostus matalan kynnyksen palveluihin.

Oman tutkimukseni lähtökohdat sijoittuvat sosionomiopintoihini kuuluneeseen harjoittelujaksoon, jonka puitteissa olin mukana erään eteläsuomalaisen kaupungin sosiaalitoimen järjestämässä sosiaalisessa kuntoutuksessa keväällä 2015. Sain harjoitteluni puitteissa hyvän käsityksen sosiaalisen kuntoutuksen toiminnasta, tarkoituksesta ja mekanismeista. Olin vakuuttunut sen tuloksellisuudesta sekä sen saamasta hyvästä palautteesta asiakkaiden suunnalta. Tätä palautetta kerättiin pääosin strukturoidun kyselylomakkeen avulla toiminnan kehittämiseksi ja sosiaalisen kuntoutuksen työn näkyväksi tekemiseksi.

Kaupunki, jossa olen sosiaaliseen kuntoutukseen tutustunut ja jonne tämä tutkimus sijoittuu, järjestää sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä kaikenikäisille asiakkaille, jolloin ryhmien ikähaarukka on käsittänyt kaikki työikäiset asiakkaat. Toisinaan on järjestetty alle 30-vuotiaille asiakkaille suunnattuja ryhmiä. Tällainen ryhmä käynnistyi samaan aikaan oman työharjoitteluni kanssa, ja osin sen kautta mielenkiintoni suuntautui erityisesti nuoriin asiakkaisiin.

Uutta sosiaalihuoltolakia koskeva esitys korosti lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä (HE 164/2014 vp, 1). Yhdistettynä pitkään jatkuneeseen keskusteluun nuorten syrjäytymisestä tulee sosiaalisen kuntoutuksen merkitys mahdollisesti kasvamaan osana nuorten syrjäytymistä vastaan käytävässä taistelussa.

Miten sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat itse omin sanoin kertovat kokemuksistaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnassa? Itse palvelunkäyttäjien ääni ei ehkä ole kuultavissa siinä laajuudessa, kuin se olisi tarkoituksenmukaista. Suoraan asiakkaiden mielipiteitä kartoittavia tutkimustöitä ei ole palveluntarjoajien omaa tutkimustyötä lukuun ottamatta juuri tehty, ja nekin ovat olleet pääosin määrällistä palautetutkimusta tai dokumentoitumatonta empiriaa. Lisäksi palautetta käsiteltäessä tarkastellaan kokonais kuvaa, jolloin yksittäisten asiakkaiden kertomuksia ei nosteta esille.

Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan yhteiskuntaan vaikuttamista sosiaalityön asiakastyön kautta tuomalla näkyväksi asiakkaiden näkökulmia (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 149). Täten tutkimuksessani on myös rakenteellisen sosiaalityön näkökulma. Lisäksi erityisesti nuoriin painottuvaa tutkimustyötä ei ole sosiaalisen kuntoutuksen parissa tehty.

2 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS JA SYRJÄYTYMINEN

Sosiaalista kuntoutusta järjestetään pitkään työttöminä olleille henkilöille. Koska työttömyyttä koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa on puhuttu myös syrjäytymisestä, on hyvä avata syrjäytymisen käsitettä ja tuoda se osaksi tutkimusta. Pitkäaikaistyöttömyys ja syrjäytyminen liitetään usein toisiinsa, vaikka ne eivät olekaan täysin sama asia.

2.1 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on käsitteenä melko tuore. Sillä on juuria 90-luvun yleisurooppalaisessa talouskurimuksessa ja sen synnyttämässä keskustelussa. Tuolloin haluttiin korvata köyhyys-sana sovinnaisemmalla ja neutraalimmalla ilmaisulla, sosiaalisella syrjäytymisellä. (Ruotsalainen 2005, 197.)

Syrjäytyminen on kuitenkin käsitteenä hankalasti määriteltävä. Tämä hankaluus johtuu kulttuurisista eroista sekä inklusion ja eksklusion määritelmistä. Syrjäytymiskeskustelua leimaa usein syrjäytymisestä puhuminen luonnollisena vääjäämättömänä prosessina, jolloin unohdetaan kaikki yhteiskunnalliset ja taloudelliset mekanismit, jotka syrjäytymistä aiheuttavat. Tällöin puhutaan myös syrjäyttämisestä. (Ruotsalainen 2005, 197.)

Yleisesti ottaen työmarkkinoilta syrjäytyminen on syrjäytymistä koskevan keskustelun yhteiskunnallinen pääkysymys (Ruotsalainen 2005, 197). Toisaalta se ei ole syrjäytymisilmiötä kokonaisuudessaan selittävä tekijä. Onko se terminä mielekäs, jos se liitetään lyhyisiin työttömyyskokemuksiin tai epävakaisiin työsuhteisiin? Miten se kuvaa tilannetta silloin, kun pelissä ovat tai eivät ole mukana päihteet, mielenterveysongelmat, lain rikkominen, perheettömyys, asuinpaikka- ja muoto tai muut syrjäytymiseen yleisimmin liitetyt kriteerit? (Helne 2004, 42.)

Syrjäytymiskeskustelussa on tyypillistä sekin, että rakenteellisia ongelmia yksilöllistetään. Vaikka kullakin asiakkaalla on omat ongelmansa ja ne ovat yksilöllisiä, on yhteiskunnallisessa keskustelussa nämä ongelmat käännetty yksilöstä itsestään johtuviksi, jolloin puheeseen syntyy ihmisiä leimaavia sävyjä. Syrjäytymisestä puhuvat eniten ne, jotka eivät itse koe olevansa syrjäytyneitä, ja tämä näkökanta synnyttää juopia ihmisten välille asemoimalla syrjäytyneet ”toisiksi”. Samalla korostetaan syrjäytyneiden normista poikkeavuutta. Osin tämä tekee syrjäytymiskeskustelusta hankalaa. (Helne 2004, 24–34.)

Myös sosiaaliturvan muuttaminen vastikkeelliseksi on ollut keskustelunaiheena jo pitemmän aikaa. Yhtenä välineenä tähän on väläytelty sosiaaliturvan muokkaamista työystävälliseksi. Se, tarkoittaako tämä kansallisesta kontekstista riippuen sosiaaliturvan kaventamista, sen muuttamista vastikkeelliseksi tai tiukempaa sitomista työuraan, on toinen kysymys. Tätä ajavan, hallitusohjelmaankin kirjatun politiikan painopiste on työnhaku- ja työvalmiuksien ylläpitämisessä sekä työntekoa jäljittelevissä ja työmoraalia ylläpitävissä, kannustavuuteen ja aktivointiin pyrkivissä toiminnoissa (Valtioneuvosto 2015, 14). Näiden toimintojen resursointi ja toimeenpanotavat ovat kuitenkin monenkirjavat (Julkunen 2004, 257).

Se, miten esimerkiksi kuntouttava työtoiminta tai sosiaalinen kuntoutus asettuvat osaksi tätä suurempaa näyttämöä, on sekin herättänyt keskustelua. Kuten Julkunenkin (2004, 257) mainitsee, kaikkea kannustavaa ja aktivoivaa politiikkaa ei tulisi yleistää ja hylätä; kentällä toimii solidaarisin motiivien liikkeellä olevia toimijoita, joilla on pyrkimyksenä luoda uusia sosiaalisia areenoita sekä tarjota osallisuutta, identiteettiä ja toimeentuloa.

Hyvät ja ylevät tarkoitukset eivät kuitenkaan poissulje sitä, etteikö väärinkäytöksiä ja -ymmärryksiä tapahtuisi, asiakkaiden negatiivisista kokemuksista puhumattakaan. Eritoten kuntouttava työtoiminta on ollut myrskyn silmässä, ja esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan oikeanlaista kohdentamista, tarkoituksenmukaisuutta ja lainmukaisuutta kyseenalaistetaan jatkuvasti. Muun muassa kuntouttavaa työtoimintaa koskevan kirjallisuuskatsauksen perusteella asiakkaiden tarpeet eivät näytä toteutuvan eikä asiakkaiden ääni aina kuulu kuntouttavaa työtoimintaa määrittelevässä aktivointisuunnitelmassa. (Sandelin 2014, 19–20.)

2.2 Nuorten syrjäytyminen

Tutkimuksessani nuoreksi määriteltiin 18–30-vuotias henkilö. Tämä johtuu siitä, että kaupungin aikuissosiaalityön asiakkaat jaotellaan tiimeittäin sekä alle 30-vuotiaisiin että yli 30-vuotiaisiin. Tämän jaottelun perusteella asiakkaita on myös ohjattu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin, joten tätä näkökulmaa vasten tutkimukseni oli perusteltua ulottaa tutkimuksen yläikärajaa 30 ikävuoteen asti, siitäkin huolimatta, että sosiaalihuoltolain 3 §:n määritelmän mukaan nuori on alle 18–24-vuotias henkilö (SHL 1301/2014). Nuorison parissa tehtävää työtä säätelevä nuorisolaki puolestaan määrittelee nuoreksi alle 29-vuotiaan henkilön (Nuorisolaki 72/2006 2 §).

Nuorten parissa tehtävässä työssä korostuvat luottamus, pitkäjänteisyys, monien erilaisten elämään liittyviin kysymyksiin vastauksen hakeminen sekä tuki, ohjaus ja neuvonta (Kananoja ym. 2011, 208). Nuorisososiaalityö myös ennaltaehkäisevästi hillitsee myöhemmällä iällä mahdollisesti nousevia sosiaalisia ongelmia tai estää ne kokonaan, muun muassa työttömyysputken katkeamisen kautta, joka on melko tyypillinen ongelma sosiaalityön ”haaviin” kulkeutuneiden nuorten kohdalla.

Eritoten nuorten syrjäytyminen on velloneut kuumana puheenaiheena. Ennaltaehkäisevää orientaatio hyödyntämällä nuorten syrjäytymistä pyritään ehkäisemään panostamalla koulutukseen ja työelämään siirtymiseen, eri toimijoiden välisen yhteistyön lisäämiseen, sukupolvelta toiselle jatkuneen syrjäytymiskiirteen katkaisemiseen sekä terveyteen ja hyvinvointiin jo varhaisessa vaiheessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013).

Yksi osasy siihen miksi nuorten syrjäytyminen puhuttaa niin paljon on se, että nuoria syrjäytyneitä sanotaan olevan paljon. Tämä on kuitenkin melko problemaattista siksi, että nuorten syrjäytyneiden määrää on todella hankala arvioida, johtuen juurikin syrjäytymisen käsitteellisen määrittelemisen hankaluudesta. Tilastolliset mittarit eivät kuvaa huono-osaisuuden ja syrjäyty-

miseen liittyvien sosiaalisten ongelmien moniulotteisuutta riittävän kattavasti. Tästä johtuen lukumäärälliset arviot nuorten syrjäytyneiden määrästä vaihtelevat kymmenistä tuhansista jopa satoihin tuhansiin nuoriin. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Vaikeassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla pyritään riittävän tuen takaamiseen sosiaalihuoltolain kokonaisuudistukseen sisältyvän niin sanotun nuorisopalvelutakuun myötä, joka toteutetaan sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen hengessä. Tämän mallin keinovalikoima on laaja, ja sosiaalinen kuntoutus on vain yksi osa kyseistä verkostoa, johon kuuluu niin nuoriso-, terveys- ja opetustoimen kuin työ- ja elinkeinohallinnan sekä järjestöjen kaltaisten muiden toimijoiden kaltaisia silmuja. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 64.)

Nuorisotakuu määritellään vuonna 2013 voimaantulleeksi nuorten aikuisten osaamisohjelmaksi. Tämä osaamisohjelma velvoittaa järjestämään jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaa. Tämä tapahtuu kolmen kuukauden sisällä TE-keskuksen kautta työttömäksi ilmoittautumisesta. (Nuorisotakuu.fi n.d.)

Nuorisotakuun tavoitteilla ja sosiaalisella kuntoutuksella on joitakin yhteisiä päämääriä. Tuusan ja Ala-Kauhaluoman (2014, 64) mukaan nuorten sosiaalisella kuntoutuksella pyritään nuorisotakuun toteutumiseen siten, että nuorelle voidaan tarjota työ-, työkokeilu-, työpaja-, opiskelu- tai kuntoutuspaikka. Samalla pyritään ennaltaehkäisemään näiden keskeyttäminen.

Miten nuoret itse kokevat syrjäytymisen? Nuorten syrjäytymiskokemuksia on syytä tutkia siksikin, että yhteiskunta on jo omalta osaltaan määritellyt sen, mitä tarkoittavat osallisuus ja syrjäytyminen. Kuten Kallio, Stenvall, Bäcklund ja Häkli (2013, 70) toteavat, usein nuorten oleiluun ja oleskeluun kohdistuva kritiikki tuomitsee nuorten toiminnan vääräksi, mikäli se ei ole opiskelua, työntekoa, harrastustoimintaa tai muuta järjestäytynyttä toimintaa, joka tähtää nuorten osallisuuden lisäämiseen yhteiskunnassa ja josta on yhteiskunnalle suoraa hyötyä.

Kun sosiaalityö tavoittaa nuoren ja saa hänet osallistumaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään, on nuoren päällä jo syrjäytyneen leima pitkittyneen työttömyyden, opiskelemattomuuden tai muun tilastollisen kategorian vuoksi. Kokeeko nuori itse itsensä syrjäytyneeksi? Kokevatko nuoret, että sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuminen edistää heidän osallisuuttaan ja integraatiotaan yhteiskuntaan? Entä haluavatko he olla osallisia? Onko olemassa joitakin osallisuutta edistäviä ja syrjäytymistä ehkäiseviä tapoja, joita sosiaalityö ei ole sellaisiksi vielä oivaltanut? Sekoitetaanko vaihtoehtoiset elämäntavat syrjäytymiseen?

2.3 Syrjäytymisilmiön laajuus

Syrjäytyneiden lukumäärät perustuvat suuntaa antaviin arvioihin. EVA:n helmikuussa 2012 julkaisema raportti antaa karuja ja eksaktimpia lukemia

syрjäytyneiden nuorten lukumäärästä. Raportin mukaan syрjäytyneitä, 15–29-vuotiaita nuoria oli vuonna 2012 noin 51 300, joka on noin 5 % koko ikäluokasta. Tästä lukumäärästä työttömiä työnhakijoita oli noin 18 000, ja raportti nostaakin pöydälle syрjäytyneiden ”kovan ytimen”, joka tarkoittaa 32 500 nuorta. Nämä nuoret eivät näy missään tilastoissa, eivätkä he ole edes työttömien työnhakijoiden joukossa. (Myrskylä 2012, 1–2.)

Tuusan ja Ala-Kauhaluoman tutkimus iskee pöytään vielä hurjempia lukuja: 145 900 työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevaa 15–29-vuotiasta nuorta lokakuussa 2014, 150 000 täysin tilastojen ulkopuolella olevaa nuorta vuonna 2014 samassa ikähaarukassa sekä 52 000 alle 25-vuotiasta työtöntä työnhakijaa heinäkuussa 2014 (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 17–18).

Arviot syрjäytyneiden lukumääristä siis vaihtelevat tilastoinnissa käytettyjen kriteerien ja rajausten myötä suuresti. Ikään, työ- ja koulutustilanteeseen sekä työttömyyden kestoon liittyviä kriteerejä säätämällä voidaan saada siis hyvin erilaisia lukemia. Nämä lukemat eivät ehkä ole täysin tarkkoja, mutta ne antavat kuitenkin osviittaa ilmiön laajuudesta. Kokoavasti voitaneen kuitenkin sanoa, että juuri nämä nuoret ovatkin sosiaalityön ja sitä kautta sosiaalisen kuntoutuksen näköpiirissä, vaikka osa sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista ei olekaan syрjäytymisen kovassa ytimessä.

3 KUNTOUTTAVA SOSIAALITYÖ

Kuntouttava sosiaalityö on sosiaalityötä lähestulkoon tyypillisimmillään. Siinä on keskeistä arjessa tukeminen, keskusteluapu, verkostotyö, palveluohjaus sekä toimintakyvyn ja sitä kautta myös työkyvyn vahvistaminen. Usein tässä yhteydessä korostuukin kuntouttavan sosiaalityön yhteys työvoimapolitiikkaan, kun aktivoivia toimia kohdistetaan niihin yksilöihin, joiden katsotaan olevan työllistettävissä. Osin tästä syystä kuntouttavaa sosiaalityötä vaivaa määrittelyongelma: Missä määrin se on sosiaalityötä ja missä määrin se astelee työllistämispalveluiden reviirille? Miten tehtävät jakautuvat näiden eri päiden välille?

Kentällä nähtävän vastakkainasettelun vuoksi kuntouttava sosiaalityö itsessään kaipaa vielä tarkempaa määrittelyä. Käsitteenäkin se on Suomessa melko uusi. Samalla sitä tulisi viedä lähemmäksi kunnallista perussosiaalityötä, jotta vältettäisiin kuntouttavan sosiaalityön kehittäminen ja rajaaminen vain työmarkkinoiden näkökulmasta potentiaalisille yksilöille. (Kana-
noja ym. 2011, 217–219.)

Kuntouttava sosiaalityö toimii siis eri intressien, paineiden, epävarmuuksien ja määrittelyjen ristiaallokossa. Tämä näkyy väistämättä myös sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntouttavan sosiaalityön kehittämissen tarve on siis ilmeinen, osin siksi että kyse on hyvin laajasta tehtäväkentästä jolla on erilaisia ammattikäytäntöjä ja työmenetelmiä. Näitä voivat olla psykososiaalinen työ, valtaistaminen, tilanearviot, palvelu- ja aktivointisuunnitelmat sekä palveluohjaus, mutta myös interventioden arvioiminen on käytännöllinen menetelmä kuntouttavan sosiaalityön kehittämisen kannalta. (Kana-

noja ym. 2011, 221.) Kuntouttavan sosiaalityön tehokas soveltaminen edellyttääkin näiden osa-alueiden tehokasta hallintaa ja oikeanlaista painottamista.

Tärkeimpiä yksittäisiä työmenetelmiä kuntouttavassa sosiaalityössä on voimaantuminen. Sillä tarkoitetaan yksilössä olevien voimavarojen aktivointia, joilla tämä kokee oman elämänhallintansa parantuneen, voimavarojen kasvaneen ja vastuun omasta elämästään lisääntyneen. Voimaantuminen koetaan onnistuneeksi silloin, kun asiakas kokee olevansa muista riippumaton. Siihen liitetäänkin yleensä sisäisen hallinnan tunne, sekä vapautta, vastuuta, itseluottamista ja myönteistä asennoitumista. (Lassander, Solin, Stengård & Tamminen 2010, 685.)

Ammattihenkilöstö ei itsessään voimaannuta, vaan pikemminkin ohjaa asiakkaita tekemään sen itse, mutta henkilöstö tukee asiakasta tässä prosessissa. Kyse on pohjimmiltaan yksilöllisestä ja itsenäisestä prosessista, joka edellyttää vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa avoimuutta, luottamuksellisuutta, valinnanvapautta ja yhdenvertaisuutta korostavissa ympäristöissä. Voimaantumisella nähdään olevan selkeä linkki myös osallisuuteen ja osallisuuden tunteen lisääntymiseen. (Voimaantumo.fi n.d.)

Tämä on myös sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohta. Työssä on lisäksi jatkuvasti huomioitava työmarkkinoiden näkökulmasta epäsuotuisia ilmiöitä ja niiden vaikutuksia asiakkaisiin ja näiden kykyyn työllistyä. Muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmat tuovat kentälle jatkuvasti haasteita. (Kananoja ym. 2011, 149.)

Kuntouttava sosiaalityö on pääosin jo olemassa olevien ongelmien korjaamista, mutta sen läpäisee myös ennaltaehkäisevän orientaation piirteitä. Toisaalta kaikkea sosiaalityötä voidaan pitää ennaltaehkäisevänä, kun ongelmien eskaloituminen pyritään estämään. (Kananoja ym. 2011, 149.)

Kuntouttavaan sosiaalityöhön liittyy myös pitkäjänteisyys: siirtyminen työmarkkinoille tai koulutuksen pariin vaatii eritoten pitkäaikaisesti toimeentulotuen varassa olleilta nuorilta paljon ponnisteluja. Tämän vuoksi sosiaalinen kuntoutuminen on edellytyksenä sille, että jatkosuunnitelmia voidaan tehdä. Tämä asettaa haasteita myös palvelujen järjestämiselle, sillä niiden uudistamiselle asetetaan painoarvoa muun muassa kuntouttavaan sosiaalityöhön panostamalla ja heikon vaikuttavuuden käytäntöjä karsimalla. (Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015, 17.)

4 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Tämän tutkimuksen kannalta kenties tärkeimpiä määrittelyitä on sosiaalisen kuntoutuksen määrittely tässä nimenomaisessa kontekstissa. Hallituksen esityksen mukaan sosiaalinen kuntoutus on kuntoutusjärjestelmän osana oleva keino, jolla tuetaan syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden henkilöiden osallisuutta. Sillä tavoitellaan useimmiten asiakkaiden työmarkkinavalmiuksien, elämänhallinnan ja toimintakyvyn edistämistä eritoten silloin, kun työllistyminen avoimille työmarkkinoille vaikuttaa haastavalta. Sitä pyritään kohdentamaan työikäiseen väestöön, ja esitys nostaa

myös merkitykselliseksi keinoksi myös monialaisen verkostoyhteistyön. (HE 164/2014 vp, 33–34.)

Tuusan ja Ala-Kauhaluoman selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen tehostetuksi tueksi, jota toteutetaan niin sosiaalityön kuin sosiaalihojauksenkin kautta. Sosiaalinen kuntoutus on toimintaa, jolla asiakkaiden työelämävalmiuksia ja elämänhallintaa tuetaan. Toimintana sosiaalinen kuntoutus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään parantamaan asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä yksilöllisesti räätälöityjen keinojen avulla. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 6–7.)

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuollollisten elementtien lisäksi osa työ- ja aktivointipoliittisia toimenpiteitä. Tavoitteiltaan sosiaalinen kuntoutus ei paljoa poikkea muusta kuntouttavasta työstä, jossa pyritään lisäämään asiakkaan itsenäisen selviytymisen ja osallisuuden mahdollisuuksia. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 6–7.) Muun muassa Kati Närhen, Tuomo Kokkosen ja Aila-Leena Matthiesin (2013, 142) nuorten miesten osallisuuden kokemuksia sosiaali- ja työvoimapalveluissa luotaavassa tutkimuksessa tultiin siihen tulokseen, että sosiaali- ja työvoimapalveluiden järjestämisellä ja osallisuuden kokemisen välillä on yhteys.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ovat tosin matalalla; yhtenä tavoitteena voi nimittäin olla kuntouttavaan työtoimintaan tai koulutukseen ohjautuminen, riippuen asiakkaan voimavaroista, tavoitteista ja toiveista. Sosiaalinen kuntoutus painottaa kuntoutuksen sosiaalista puolta, jotta työelämälähtöisten tavoitteiden syntyminen olisi mahdollista. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 6–7.)

Uudessa sosiaalihuoltolaissa onkin määritelmä sosiaalisesta kuntoutuksesta yleisellä tasolla. Lain (SHL 1301/2014) 17 §:n mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Laki myös määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen nuorten osalta siten, että sillä tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Vaikka sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen paikan palvelujärjestelmässä, sen tavoitteita ja ilmenemismuotoja, palveluna sosiaalinen kuntoutus sijoittuu aikuissosiaalityön ja työllistämispalveluiden väliin. Näiden eri päiden eriävät intressit luovat jännitteitä ja kärjistetyksi jopa ristiriitoja, jotka näkyvät päivittäisessä työssä; sosiaalityö pyrkii ratkomaan yksilöiden elämissä olevia ongelmien solmukohtia, siinä missä työllistämispalveluissa halutaan yksikkö yhteiskunnan osaksi. Toisaalta aikuissosiaalityötä on pyritty määrittelemään nimenomaan työikäisten palveluksi (Kana-
noja ym. 2011, 212).

Tuusan ja Ala-Kauhaluoman laatimien asiantuntijahaastattelujen perusteella sosiaalisen kuntoutuksen tarkka määritelmä olisi kuitenkin tarpeellinen käytännön toimintamallien rakentamisen pohjaksi. Samalla vastuunjako, kriteerit ja palvelujen tarjoamisen määrittely kaipaavat selkeyttä. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 23.) Lisäksi lain ennaltaehkäisevää työtä ja hyvinvointia edistävät näkökulmat tuovat kentälle lisää näkökulmia, jotka linjaavat sosiaalisen kuntoutuksenkin suuntaa. Tämä määrittelyongelma tuottaa jatkuvasti haasteita sosiaalisen kuntoutuksen arjessa.

Sosiaalihuoltolaki itsessään jättää sosiaalisen kuntoutuksen yksityiskohtaiset toimintaohjeet määrittelemättä, jolloin sosiaalinen kuntoutus määrittäytyy joka kunnassa erikseen. Puitteiltaan sosiaalinen kuntoutus on kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain alaista. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittelee muun muassa ryhmäpäivien minimikeston, joka on neljä tuntia vähintään kerran viikossa, enintään neljänä päivänä viikossa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 13 §). Kela maksaa jokaiselta osallistumispäivältä yhdeksän euron verottoman kulukorvauksen työttömyysetuuden päälle (Kela 2015).

Tämän tutkimuksen kontekstissa ryhmät kokoontuvat kerran viikossa, neljäksi tunniksi kerrallaan. Ryhmäkertoja on yhteensä 13 kappaletta, ja niiden lisäksi asiakkaille oli varattu aikaa yksilökohtaiselle ohjaukselle. Ryhmät tarjoavat tietoa sosiaalipalveluista, työllistymisvaihtoehdoista, muista palveluista sekä arjenhallinnasta. Vastapainoksi tarjotaan toisenlaistakin tekemistäkin, muun muassa erilaisia tutustumiskäyntejä, ruoanlaittoa ja muita vastaavanlaisia irtiottoja ryhmien varsinaisesta arjesta. Sosiaalipedagoginen lähestymistapa on työskentelylle olennaista.

Tämän kaltaista ryhmätoimintaa on toteutettu tutkimukseni kohdeorganisaatiossa vasta muutamia vuosia. Ryhmien ikähaitari on ollut laaja, mutta nuoriin painottuvien ryhmien olemassaolo on vielä itse ryhmätoimintaakin tuoreempaa perua. Tämän vuoksi vain nuorille suunnattuja ryhmiä on toteutettu vasta muutamia.

Sen lisäksi tutkimukseni kohderyhmänä ollut ryhmä oli ainoa, joka järjestettiin vuonna 2015 tutkimukseni kohdekaupungin omana tuotantona. Jaottelu nuorten ryhmiin tapahtui kaupungin oman aikuissosiaalityön asiakasjaottelun perusteella. Tämä jakoi asiakkaat näiden iän perusteella, 30 ikävuoden ollessa vedenjakajana. Tämän ryhmän lisäksi nuoria asiakkaita oli myös muissa ryhmissä.

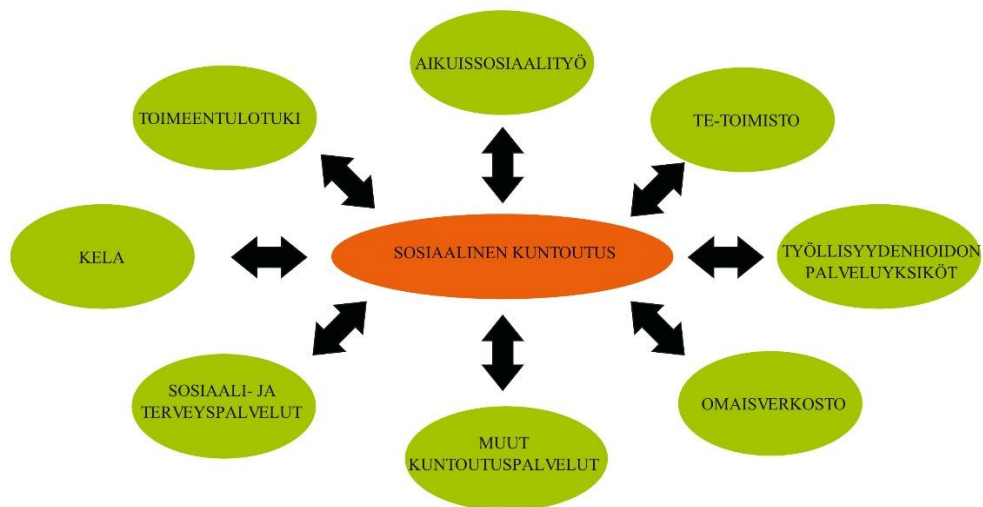
Tutkimukseni kontekstissa sosiaalinen kuntoutus määritellään ensisijaisesti tavoitteelliseksi toiminnaksi. Tavoitteet asettavat kuitenkin asiakkaat itse, ja niiden rakentumisessa huomioidaan asiakkaiden voimavarat, elämäntilanne, valmiudet ja mielenkiinnon kohteet. Kaupungin omissa ryhmissä pyritään kartoittamaan asiakkaiden mahdollisia jatkopolkusuunnitelmia jo ryhmän aikana ja tekemään ohjauksia muiden palveluiden pariin niissä puitteissa missä se on mahdollista. Palvelun ehkä tärkeimpänä tavoitteena on kuitenkin viedä asiakasta eteenpäin ja pyrkiä katkaisemaan syrjäytymisen kierre. Tästä syystä asiakkaan lähtötilanteeseen palaamista pyritään kaikin tavoin välttämään.

Nuorille suunnattu ryhmätoiminta ei tavoitteidensa perusteella poikennut muiden ikäryhmien toiminnasta. Sen sijaan ryhmien yksityiskohtaista sisältöä pohdittiin uudestaan, mikä näkyi luentojen nuorille suuntautuneisuudessa ja muihin ryhmiin nähden erilaisilla tutustumiskäynneillä. Myös toiminnan vertaistuellisen ulottuvuuden ajateltiin rakentuvan eri tavalla.

4.1 Sosiaalisen kuntoutuksen toimintaympäristö

Tutkimukseni kontekstissa sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen kokonaisuus on perin laaja, ja yhteistyörajapintoja sillä on muun muassa kunnallisen sosiaalityön, TE-keskuksen, työvoimanpalvelukeskusten ja erinäisten kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Yhteistyötahona on myös jossain määrin Kela. Lisäksi kuvaan saattaa kuulua niin päihdehuollon kuin mielenterveydenkin ammattilaisia.

Sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyöverkosto on monialainen, sillä sosiaalityön ammattilaisten lisäksi työtä tehdään myös etuuskäsittelijöiden, TE-toimiston työntekijöiden ja viranomaisten kanssa. Seuraavaksi esitellyssä, itse laatimassani kuviossa 1 on mainittu myös omaisverkosto yhdeksi yhteistyötahoksi, vaikkakin toiminta sen kanssa on tosin verkoston osapuolia vähäisempää, palvelun luonteesta johtuen.

Kuvio 1. Sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyöverkosto tässä tutkimuksessa

Yhteistyö eri instanssien kanssa on kaksisuuntaista ja jatkuvaa, ja kommunikointi molempiin suuntiin voi tapahtua yksittäisten asiakasprosessien kohdalla niin palvelun alussa, lopussa kuin sen aikanakin. Palvelun kehittämisen kannalta kommunikaatiota tapahtuu myös yksittäisistä asiakasprosesseista irrallisena. Tämän kaltainen, verkostoihin pohjautuva työskentelymalli on osoittanut tuloksellisuutensa eritoten nuorten parissa tehtävässä työssä (Kananoja ym. 2011, 208).

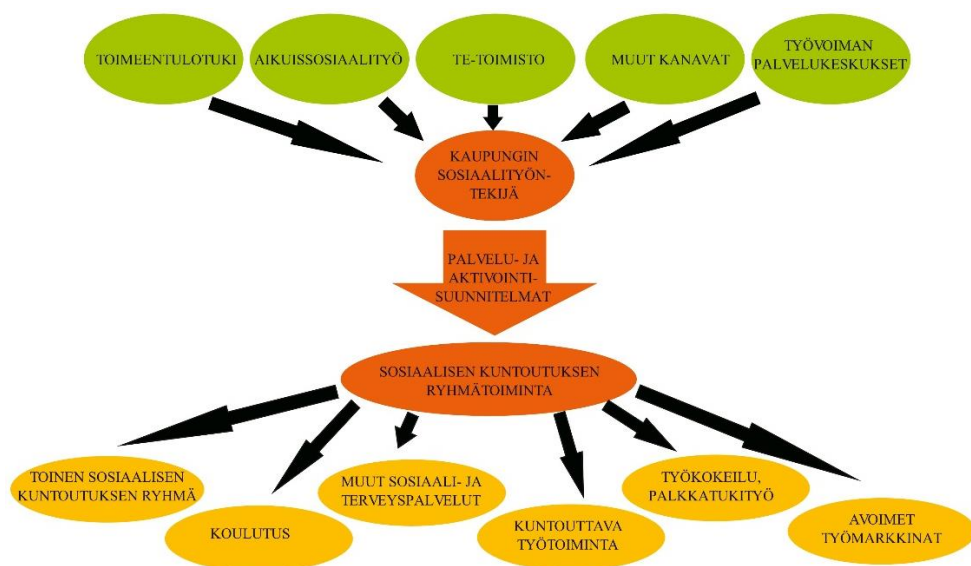
Eräs tämän opinnäytetyön kannalta yksi olennaisimmista kuntouttavan sosiaalityön muodoista ja sosiaalisen kuntoutuksen rajapinnoista on kuntouttava työtoiminta. Kuntatasolla toteutettava kuntouttava työtoiminta on yksi työväline kuntouttavan sosiaalityön työkalupakissa, vaikka se usein sekoitetaan puhtaasti työvoimapolitiittiseksi keinoksi. Kuntouttavan työtoiminnan paikka kentällä on siten epäselvä, samaten sosiaalisen kuntoutuksen, joka usein yhdistetään yhdeksi kuntouttavan työtoiminnan osaksi.

Usealle sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaalle jatkopolku vie kuntouttavaan työtoimintaan. Osa asiakkaista ohjataan toisiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin, asiakkaan tarpeet ja toiveet huomioiden. Ryhmä voi olla toinen kaupungin oman tuotannon järjestämä ryhmä tai palveluntarjoajilta ostettu ryhmä. Ryhmät voivat myös olla sisällöltään samanlaisia perusryhmän kanssa, tai ne voivat olla esimerkiksi ATK-painotteisia erityis- ja jatkoryhmiä.

4.2 Palveluun ohjautuminen

Jo ennen tutkimuksen aloittamista oli tiedossa joitakin sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjautumiseen liittyviä tiedonjyviä. Kaupungin kautta organisoitaviin ryhmiin ohjautuu asiakkaita pääsääntöisesti TE-toimiston laitimien listojen, aikuissosiaalityön tai toimeentuloyksikön kautta. Seuraavassa, laatimassani kuviossa 2 esimerkiksi nuorisotyön toimijat on eritelty muihin kanaviin johtuen vähäisistä asiakasohjauksista siltä suunnalta.

Jonkin verran asiakkaita ohjautuu palvelun pariin myös omatoimisesti kuuluaan puskaradion kautta siitä myönteistä palautetta. Ryhmätoiminnan ajaksi asiakkaalle perustetaan asiakkuus palvelua tarjoavan organisaation kanssa, ellei sitä jo ole ennestään.

Kuvio 2. Asiakasohjaus tässä sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa

Kuten Tuusan ja Ala-Kauhaluoman asiantuntijahaastattelujen kautta tulleet tutkimustulokset ovat jo tuoneetkin ilmi, tulisi nuorten asiakkaiden palvelutarpeen tunnistaminen ja arvioinnin tapahtua siellä, missä nuori kohdataan. Kuten muillakin sosiaalientien areenoilla, eivät kaikki potentiaaliset asiakkaat hakeudu omatoimisesti palvelujen pariin. Sen sijaan kaikissa palvelupisteissä tulisi olla valmiuksia arvioida ja koota yhteen tarvittavia verkostoja ja resursseja, sekä korostaa palveluohjauksellisia näkökulmia. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 19.) Toisin sanoen asiantuntijat ovat sitä mieltä, että matalan kynnyksen kohtaamiselle tulisi asettaa painoarvoa. Nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä tämä voi näkyä eniten etsivässä nuorisotyössä.

Aktivointipoliittisen palvelun ollessa myös kyseessä, voidaan olettaa että saattaa sitä kohtaan kohdistua epäluuloja ja varautuneisuutta. Tästä syystä tutkimuksessani pyrittiin selvittämään sekin, mitä nuoret ajattelivat aktivointi- ja palvelusuunnitelmien laatimisesta.

4.3 Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arvioimisen tueksi laaditaan useimmiten sosiaalihuoltolain määrittelemä asiakassuunnitelma tai muu vastaava suunnitelma. Toisinaan aikuissosiaalityössä on puhuttu yleisimmin palvelusuunnitelmasta, joten käytän tässä raportissa jatkossa sitä termiä sekaannusten välttämiseksi.

Sosiaalihuoltolaki määrää, että ilman ilmeistä estettä on yhdessä asiakkaan kanssa laadittava suunnitelma siten kuin siitä lain 36 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään. Palvelutarpeen vaatimassa laajuudessa esitetään arvio asiakkaan tuen tarpeesta sekä tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä, omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan omatyöntekijän arvio asiakkaan kannalta tärkeistä sosiaali- ja terveystalveluista sekä tiedot siitä, kuinka usein sosiaalityöntekijä tai muu omatyöntekijä tulevat tapaamaan. (SHL 1301/2014 36 §.)

Suunnitelmaan kirjataan myös asiakkaan ja työntekijän arviot asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä näiden yhdessä asettamat, sosiaalityön kautta saavutettavat tavoitteet. Myös arvio asiakkuuden kestosta kirjataan suunnitelmaan, kuin myös tiedot mahdollisista yhteistyötahoista. Lisäksi suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleenarviointia koskevat tiedot kirjataan suunnitelmaan, jota tulee tarkastaa ja päivittää silloin ja niiltä osin kuin tarpeellista. (SHL 1301/2014 39 §.)

4.4 Aktivointisuunnitelma

Sosiaalinen kuntoutus on palveluna käytännössä vapaaehtoinen, mutta sosiaalisen kuntoutuksen sisältävän aktivointisuunnitelman allekirjoittamisen jälkeen se muuttuu velvoittavaksi. Aktivointisuunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan, TE-toimiston ja kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Aktivointi-

suunnitelman sisällöstä ja muotovaatimuksista säädetään kuntouttavaa työtoimintaa koskevassa lain kolmannessa luvussa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 3 §.)

Asiakkaan koulutusta ja työuraa koskevien tietojen sekä aiempien suunnitelmien ja toimenpiteiden vaikuttavuutta koskevien arvioiden lisäksi myös suunnitellut toimenpiteet merkitään aktivointisuunnitelmaan. Näitä toimenpiteitä voivat olla työtarjoukset, julkiset työvoimapalvelut, kuntouttava työtoiminta, muut sosiaalipalvelut sekä terveys-, kuntoutus ja koulutuspalvelut. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 3:8 §.)

Nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta puhuttaessa on myös syytä kiinnittää huomiota aktivointiehtoihin kuntouttavaa työtoimintaa säätelevässä laissa; alle 25-vuotiailla aktivointiehto täyttyy erilaisin kriteerein kuin yli 25-vuotiailla. 25 vuotta täyttäneellä aktivointiehto täyttyy, kun tämä on saanut työttömyyden perusteella 500 päivää työmarkkinatukea. Alle 25-vuotiaalla sama ehto täyttyy, kun tämä on työttömyyden perusteella saanut vähintään 180 päivän aikana työmarkkinatukea 12 edeltäneen kalenterikuukauden aikana. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 1:3 §.)

Jotta saisimme ilmiön laajuudesta edes jonkinlaisen käsityksen, niin todettakoon, että Suomessa tehtiin vuonna 2013 noin 46 500 aktivointisuunnitelmaa. Näistä noin 11 300 oli alle 25-vuotiaille. Tästä määrästä taas noin 51 % sisälsi kuntouttavaa työtoimintaa. Tältä osin luvut ovat vielä suuntaa antavampia, johtuen siitä ettei kaikissa kunnissa tilastoida aktivointisuunnitelmia niiden sisällön perusteella. (Virtanen 2014, 2.)

Sosiaalisen kuntoutuksen rooli jää epäselväksi näissä luvuissa. Onko se määritelty omaksi saarekkeekseen vai onko se paikoin määritelty kuntouttavan työtoiminnan alaiseksi? Lisäksi näissä aktivointisuunnitelmia luvuissa asiakkaat rajataan asiakkaat alle 25-vuotiaisiin ja yli 25-vuotiaisiin, joka on ongelmallista tämän tutkimuksen ikärajan suhteen.

Kuntouttavaa työtoimintaa säätelevässä laissa ei suoraan mainita sosiaalista kuntoutusta. Tosin, koska sosiaalinen kuntoutus määritellään sosiaalipalveluksi sosiaalihuoltolaissa, kuuluu se siten aktivointisuunnitelmaan kuuluvien toimenpiteiden alaiseksi (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 3:8 §).

Kuten tämän selostuksen pohjalta voidaan huomata, aktivointi- ja palvelusuunnitelmien välillä on joitakin samankaltaisuuksia ja niiden laatimista koskevissa tapaamisissa käsitellään joitakin samoja asioita. Molempien laatimisessa ovat läsnä asiakas ja sosiaalityöntekijä, aktivointisuunnitelmassa lisäksi TE-toimiston edustaja.

Sekä palvelu- että aktivointisuunnitelmat kulkevat usein käsi kädessä. Ne toimivat toisiaan täydentävästi, käyden keskenään jatkuvaa vuoropuhelua. Silti niiden käyttötarkoitukset poikkeavat toisistaan. Kentällä on noussut jatkuvasti kysymyksiä siitä, sekoitetaanko aktivointisuunnitelma ja palve-

lusuunnitelma sekoitettu toisiinsa asiakkaiden toimesta. Tästä syystä tutkimuksessani kysyttiin asiakkaiden mielipiteitä ja käsityksiä näiden suunnitelmien laatimisesta ja niiden tarpeellisuudesta.

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Aikaisempia tutkimuksia nuorten osallistumisesta sosiaalista kuntoutusta on tehty yllättävän vähän. Täysin vastaavia AMK-opinnäytteitä, joissa tuotaisiin nimenomaan asiakkaiden ääni tutkimuksen keskiöön, ei ole tehty vielä lainkaan. Tälle tutkimukselle oli siis tilausta. Joitakin tutkimuksia aiheesta on kuitenkin tehty, joten tutkijakenttä ei ole sivuuttanut sitä kokonaan.

Mahdollisesti tärkeimmäksi yksittäiseksi tutkimukseksi oman opinnäytetyöni kannalta on noussut Matti Tuusan ja Mika Ala-Kauhaluoman Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka on nostanut esille paljon ajatuksia, kysymyksiä ja kehityskohteita, jotka on tässä opinnäytetyössä otettu huomioon. Päätuloksessaan he tulivat siihen tulokseen, että sosiaalinen kuntoutus on perusteltua yleensä niissä tilanteissa, joissa nuorella on yhtäaikaaisesti useita pitkäkestoisia ja vakavia elämänhallinnan ongelmia. Tämän kohderyhmän kohdalla puhutaan jopa joistakin kymmenistä tuhansista nuorista. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 54.)

Tuusan ja Ala-Kauhaluoman tutkimuksessa sosiaalisen kuntoutuksen hyviksi käytänteiksi on todennettu muun muassa matala kynnyks, yksilöllinen ja ryhmämuotoinen tuki, suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus sekä ryhmätoiminnan mahdollistama vertaistuellisuus. Sosiaalisen kuntoutuksen voimavaroina ja kunnasta riippuen kehityskohteeksi mainitaan muun muassa monisektorisen yhteistyön lisääminen ja työelämäosallisuuden vahvistaminen. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 54–57.) Muuten ansioitunut tutkimus on tosin tehty vain jo valmista aineistoa ja joitakin asiantuntijahaastatteluja hyödyntämällä, joten siitä puuttuu asiakasnäkökulma.

AMK-tasolla sosiaalista kuntoutusta on tutkinut Lea Revonmäki Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta, jonka tekemän opinnäytetyön pääpaino on ollut analysoida valmiin tekstiaineiston pohjalta syrjäytymisen torjumisen ja toimintakyvyn vahvistamisen mekanismeja sekä uuden sosiaalihuoltolain vaikutuksista niihin. (Revonmäki 2014.)

Samainen opinnäytetyö käsittelee myös kuntien erilaisia tapoja järjestää sosiaalisen kuntoutuksen ryhmäpalveluita. Se myös korostaa sosiaalisen kuntoutuksen tarpeellisuutta eritoten nuorten kohdalla sen ennaltaehkäisevän luonteen vuoksi. Nuorten elämänhallintaa tukemalla sekä syrjäytymisen ja sen lieveilmiöiden kierteen katkaisemalla yhteiskunta säästää paljosta. (Revonmäki 2014, 45.)

Tampereen yliopistolle pro gradu -tutkielman tehneen Tiina Tuiskusen työ paneutuu vertaistuellisiin ulottuvuuksiin sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tämän työ osoitti keskeisiä havaintoja sosiaalisten suhteiden muodostumisesta ryhmätoiminnan puitteissa. Hyvän ryhmähengen muodostumiseksi

olennaista oli muun muassa jokaisen ryhmäläisen tasa-arvoisuus, keskinäinen kunnioitus sekä näiden saama tila. Myös ohjaajien merkitys oli suuri. (Tuiskunen 2015, 52.)

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Keskeisin tutkimuskysymys ammatillisesta näkökulmasta tarkasteltuna oli tutkia miten nuoret, alle 30-vuotiaat asiakkaat puhuvat kokemuksistaan ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tutkimustehtävää rajattiin eritoten kohdekaupungin aikuissosiaalityön omiin palveluihin tutkimuksen rajauksellisista syistä johtuen. Lisäksi tutkimustehtävää on rajoitettu kokemusten tutkimisen osalta; koska suorien kokemusten tutkiminen on monista tulkinnallisista syistä johtuen erittäin hankalaa, päätettiin tutkia sen sijaan sitä puhetta, mitä nuoret kohdistavat sosiaaliseen kuntoutukseen.

Kokemukset ovat ihmisille tärkeitä, ovathan ne kiinteä osa arkielämää. Myös niiden jakaminen on tärkeä osa sosiaalista vuorovaikutusta, koska kokemuksia jakamalla välitämme toisille tietoa. Ihmisillä onkin niin sanottua hiljaista kokemustietoa, joka pitää tunnistaa ja jota pitää tutkia. Toisaalta kokemuksen esilletuominen voi olla hankalaa. Toisaalta kokemuksia voi olla hankalaa nähdä tai edes kuvailla sanoilla. Samaten toisen ihmisen kokemuksen tavoittaminen on suuri haaste, johtuen sen moninaisista ulottuvuuksista. (Hyypä, Kiviniemi, Kukkola, Latomaa & Sandelin 2015.)

Tästä syystä tässä tutkimuksessa puhutaan nimenomaan kokemuksista puhumisesta, sillä kokemusten luotettavalle analysoimiselle ei ole valmiita saati luotettavia mittareita. Sen sijaan niistä puhumista on helpompaa ja luontevampaa analysoida.

Sosiaalinen kuntoutus on nykymuotoisena ilmiönään melko tuore, joten aihe oli jo sen vuoksi antoisa tutkittava. Samalla siihen kohdistuu kysymyksiä: onko sosiaalinen kuntoutus nuorten elämää aidosti parantava toiminto vai pakotettu askel vastikkeelliseen sosiaaliturvaan? Miten sosiaalinen kuntoutus edistää nuorten jatkovalmiuksia ja elämänhallintaa? Miten nuoret voitaisiin ottaa paremmin huomioon sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä? Varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi rajasin seuraavat kysymykset, joihin pyrin tämän opinnäytetyön puitteissa vastaamaan konkretiaan pohjautuvia näkökulmia hyödyntäen:

Miten nuoret puhuvat kokemuksistaan sosiaalisessa kuntoutuksessa?

Miten sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaan osallistuneet nuoret puhuivat syrjäytymisestä?

Johtuen tutkimuksen luonteesta ja asemoitumisesta sosiaalityön kentälle sekä johtuen tutkimukseni ajankohdasta päätin lisätä tutkimukseeni myös nuorten syrjäytymistä ja aktivointia koskevia ulottuvuuksia siltä osin, kuin se sosiaalisen kuntoutuksen osalta oli perusteltua. Koska tutkimuksen päälimmäisenä tavoitteena ei ollut varsinaisesti tutkia nuorten syrjäytymistä, oli tämä syrjäytymistä koskeva kysymys toissijainen ja esitetty haastattelutilanteissakin viimeisten joukossa. Palvelun aloittaminen myös edellyttää

sekä aktivointi- ja palvelusuunnitelmien tekemistä, jonka vuoksi haastattelussa käsiteltiin myös niihin liittyviä kysymyksiä. Varsinainen puolistrukturoitu haastattelurunko on tämän raportin liitteenä.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tähän lukuun käsittelin tutkimuksen käytännön toteutusta. Kävin läpi aineiston hankintaan, teemoitteluun ja analyysiin liittyviä asioita. Myös tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen on kiinnitetty huomiota.

7.1 Aineiston hankinta

Päädyn käyttämään haastattelua aineistonhankinnan päämenetelmänä monista sen metodologisista eduista johtuen. Ensinnäkin se korostaa haastateltavan subjektiivuutta; tämä kohdataan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa, jolloin hän saa mahdollisimman vapaasti tuoda esille itseään koskevia asioita aktiivisesti ja merkityksiä luoden. Toisekseen tutkittava asia on paitsi arkaluontoinen, se on myös sellainen, jota on tutkittu vähän. Tämä lainalaisuus huomioiden on perusteltua käyttää menetelmää, joka tuottaa tietoa monitahoisesti ja -suuntaisesti, tuoden myös sellaisia asioita esille joita haastattelijat ei itse edes tajua kysyä. Lisäksi haastattelutilanne jättää pelivaraa vastausten selventämiseksi ja syventämiseksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 204–205.)

Toisaalta haastattelun tekemiseen liittyy joitakin riskitekijöitä: haastattelu ja siihen valmistautuminen vievät paljon aikaa, virhelähteet saattavat hankaloittaa haastattelutilannetta. Haastateltava saattaa myös antaa enimmäkseen sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, haastattelun anonymiteetistä huolimatta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 204–205.)

Haastattelun valinta tutkimukseni päämenetelmäksi oli oikeastaan itsensä selvä. Teemahaastattelun valitseminen tutkimusmenetelmäksi oli sekin melko helppo valinta. Teemahaastattelun valinta oli perusteltua siksi, että haastattelujen aihepiiri oli jo etukäteen selvillä, mutta puolistrukturoituna menetelmänä se jättää kuitenkin kysymysten tarkan muodon haastattelutilanteeseen muovautuvaksi. (Hirsjärvi ym. 2013, 204–208.)

Katsoin parhaaksi välttää haastattelujen ääripäitä – joita ovat strukturoitu lomakehaastattelu ja strukturoimaton avoin haastattelu – johtuen toisen ääripään kankeudesta ja toisen ääripään liiallisesta rönsyilystä. Myöskin ajankäytölliset seikat puhuivat teemahaastattelun puolesta.

Oli myös perusteltua olettaa perusjoukon kokoonpanon perusteella, että aineisto saavuttaa saturaatiopisteensä hyvin nopeasti. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa tutkimus ei tuota enää uutta tietoa vaan että samat asiat alkavat kertaantua haastatteluissa. Tapausmäärä oli perusteltua pitää pienenä myöskin siksi, että kvantitatiivisen tutkimuksen perimmäisiä tavoitteita on ymmärtää tutkimuskohdetta. (Hirsjärvi ym. 2013, 182.)

Saturaation ilmentymiskohtaa on mahdotonta ennustaa etukäteen, mutta näin pienen joukon ollessa kyseessä ja opinnäytetyön resursoimiseen liittyvät ja aikataulutukselliset syyt huomioiden tutkimusta oli syytä rajata. Tämä luonnollisesti vaati paljon panostamista, ja opinnäytetyön rajaukselliset kysymykset puoltavat otannan pitämistä pienenä.

Päädyin suosimaan tutkimuksessani yksilöhaastatteluja otannan pienuuden, tutkimuksen käsittelemien aiheiden arkaluontoisuuden ja aikataulullisten syiden takia. Lisäksi teemahaastattelun subjektiivista korostava luonne puhui yksilöhaastattelujen puolesta, olihan tutkimuskohteena nimenomaan puhe haastateltavien henkilökohtaisista kokemuksista.

Tämän opinnäytetyön puitteissa teemahaastatteluja tehtiin neljä kappaletta, ja nämä haastattelut tuottivat litteroitua aineistoa yhteensä 37 sivun edestä. Aineisto käsiteltiin yhtenä aineistona. Kuten teemahaastattelujen kautta kerättyä aineisto yleensäkin, koostuu tämäkin yhtenäinen aineisto joukosta yksilöhaastatteluja, joista etsittiin keskimääräisiä yhteyksiä eikä tilastollista säännönmukaisuutta (Hirsjärvi ym. 2013, 181).

Kvantitatiivisten menetelmien tueksi käytin sekundaariaineistona ryhmistä kerättyä, sosiaalisen kuntoutuksen organisaation sisäiseen käyttöön tarkoitettua palauteaineistoa. Ryhmäpalautetta kerätään sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin osallistuvilta asiakkailta ryhmätoteutusten loppuvaiheilla, ja se on osa sosiaalisen kuntoutuksen prosessia, joka auttaa ryhmän järjestäjiä arvioimaan ja kehittämään toimintaansa. Samalla se tekee organisaation työstä näkyvää ja tuo esille konkreettisia tuloksia.

Sekundaariaineisto saattaa tarjota vastauksia joihinkin tutkimuskysymyksiin tai niiden osiin (Hirsjärvi ym. 2013, 186). Tässä tutkimuksessa sekundaariaineistona käytettyä palautetta kerättiin jokaiselta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään osallistujalta ryhmätoiminnan saapuessa päätepisteeseensä. Tämän opinnäytetyön puitteissa ei ollut kuitenkaan perusteltua kerätä kvantitatiivista aineistoa erikseen. Tämän aineiston tarkoituksena olikin antaa vain tukea kysymyksenasettelujen laatimiseen.

Tutustuin ryhmäpalautteisiin ennen haastattelujen tekemistä. Tämä menettely antoi oivallista tukea asiakkaiden kohtaamiseen, vaikka palautteita tarkasteltiin vain yleisellä tasolla eikä niistä voinut tunnistaa yksittäisiä asiakkaita. Lisäksi palautteista kumpusi joitakin kysymyksiä, jotka vaikuttivat haastattelujen kysymyksenasetteluihin vielä viime metreillä. Sovelsin tätä aineistoa myös analyysini tueksi.

Rakensin haastatteluissa käyttämäni kysymyslomakkeen puolistrukturoiduksi ja loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Tämä menettelytapa edisti myös aineiston teemoittelua sen analyysivaiheessa. Sijoitin sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta olennaiset kysymykset lomakkeen alkuun. Aloitin palveluun ohjautumisesta, jatkoin palvelua kohtaan suunnattuihin odotuksiin, jatkoin itse ryhmätoimintaan ja sen päättymiseen. Lopetin mahdolliseen osallisuuden kokemuksen lisääntymisen tutkimiseen. Lisäksi kysymyslomakkeessani oli kysymyksiä niin sosiaaliohjaajien kuin sosiaali-

työntekijöidenkin työstä. Nämä kysymykset liittyivät itse palvelun toteuttamiseen kuin yleiseen keskusteluun sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tehtäväkuvista ja niiden välisestä erilaisuudesta.

Aineiston keräämisen kannalta kysymyslomake oli kuitenkin vain itse haastattelutilanteen tukena, eräänlaisena muistilistana. Hyvä teemahaastattelu hyödyntääkin puolistrukturoitua haastattelurunkoa hahmotelmana siitä, mitä aiheita haastattelu käsittelee, mutta jättää itse muodon eläväksi (Hirsjärvi & Hurme 2000, 103).

Tavanomaisimpia virheitä kysymyksenasettelussa ovat kysymysten laatiminen niin, että ne eivät ole yksiselitteisiä ja että ne ovat johdattelevia (Mäkinen 2006, 93). Tästä syystä pidin kysymykset mahdollisimman lyhyinä ja tarkkoina. Pyrin niiden laatimisessa myös neutraaliuteen, joka antoi haastateltaville mahdollisuuden vastata parhaaksi katsomallaan tavalla.

Annoin asiakkaille vallan vastata kysymyksiin ja viedä keskustelua omalla painollaan eteenpäin. Haastattelun lopussa annoin haastateltaville mahdollisuuden tuoda vielä heidän mielestään olleita asioita esille, mitä ei ollut itse haastattelussa käsitelty tai joita haastattelija ei osannut tuoda esille. Sen sijaan teemahaastattelun testaaminen ei ollut käytännön syistä mahdollista johtuen siitä, että kysymyksiin osaavat vastata useimmiten vain ne henkilöt, jotka ovat olleet sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätöinnissä mukana tai jotka tietävät siitä jo jotain.

7.2 Aineiston analyysi

Empiriaan pohjautuva tutkimus pyrkii analysoimaan haastateltavien antamaa kokemusperäistä tietoa. Kokemuksia tai kokemusperäistä tietoa havainnoimalla ja jäsentämällä tutkimus on laadullista, joka pyrkii ymmärtämään jotakin konkreettista ilmiötä. (Kokemuksen kuvaaminen, n.d.) Haastateltavien tässä yhteydessä antama tieto ei ollut suoraan kokemuksia, mutta kuitenkin vahvasti kokemusperäistä tietoa.

Haastattelu on hyödyistään huolimatta metodina myös haastava, mikäli haastattelijalla ei ole riittävästi kokemusta. Haastattelut nimittäin sisältävät jonkin verran virhelähteitä, joita syntyy niin haastattelijasta kuin haastateltavasta. Täten on myös mahdollista, että haastateltavat antavat tarkoituksella sellaista tietoa, jonka uskotaan olevan haastattelijaa miellyttävää. Tietoa, jota pitääkin antaa. Lisäksi analyysivaiheessa analysoija voi tehdä virheellisiä tulkintoja ja päätelmiä aineistosta, johtuen siitä ettei valmiita malleja haastattelujen analysoimiseen ole aina tarjolla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Tulkintoja voidaan tehdä samasta aineistosta monenlaisia ja ne saattavat vaihdella senkin mukaan, mitä aineistosta haetaan. Lukijalla ei ole käytettävissään varsinaista haastatteluaineistoa eikä hän ole myöskään ollut haastattelutilanteessa läsnä. Siten aineiston lukija joutuukin turvautumaan analysoijan tulkintoihin ja luottamaan niiden oikeellisuuteen. Aineistoa kuitenkin tulkitaan koko sen ajan, kun sitä käsitellään ja analysoidaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151–152.)

On siis perusteltua olettaa, että analysoijalla on realistinen näkemys aineistostaan. Aineiston analyysi edellyttää kuitenkin erityistä tarkkuutta, ja siihen voivat sekoittua monia tutkimusta vääristäviä riskitekijöitä. Muun muassa arkitiedon ja aineistonkeruujankohdan ulkopuolisten havaintojen hyödyntäminen riskialista koska ne voivat pohjautua subjektiivisiin uskomuksiin, kokemuksiin ja aukollisiin tulkintoihin sekä satunnaisuuteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 19).

Teemoittelu valikoitui luontevaksi analyysimenetelmäksi jo varhaisessa vaiheessa. Teemoittelun hyödyntämistä puoltavat niin teeman ympärillä pyörivä haastatteluaineisto kuin sen luontevuus aineistoa selkeyttävänä menetelmänä, joka perustuu toistuvien teemojen etsimiseen aineistosta (Aineiston analyysimenetelmät, n.d.). Lisäksi teemoittelu antaa aineiston analyyksille joustavuutta ja liikkumavaraa.

Aineiston litteroimisen jälkeen ryhdyin analyysivaiheeseen. Tutustuin keräämääni aineistoon lukemalla aineiston useaan kertaan läpi ja värikoodaamalla eri teemojen alle sopivia lausuntoja. Puolistrukturoitu haastattelulomake helpotti teemojen etsimistä aineistosta.

Olin laatinut joitakin teemoja etukäteen, mutta tutustuessani tarkemmin aineistoon päätin muuttaa lähestymistapaani hieman aineistokeskeisemmäksi. Tästä syystä aiemmin kaavailemani nuorisotakuu-teema tipahti analyyksistä kokonaan pois, johtuen siitä ettei haastateltavilla ollut juurikaan sannottavaa siitä. Sen sijaan aineistosta nousi esille nuorten vaihtoehtoisia elämäntapoja käsittelevä teema.

Pyrin käsittelemään teemoissani ryhmistä saatua palautetta mahdollisimman tasapuolisesti, kaihtamatta kritiikin esilletuomista. Siitä huolimatta kritiikille ei ole olemassa omaa teemaansa johtuen siitä, että sitä käsiteltiin tasapuolisesti kaikkien muiden teemojen puitteissa. Hankalasti lokeroitaville onnistumisen kokemuksille omistettu teema käsittelee sellaista positiivista palautetta, mitä oli vaikea asemoida muiden teemojen alaiseksi.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Säilytin haastateltavien anonymiteetin kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Haastattelujen aihepiiri huomioiden järjestin haastattelupaikatkin niin, että ne tuntuivat haastateltavista turvallisilta.

Ennen haastattelun alkamista informoin haastateltaville, että nauhoitan haastattelun ja että nauhoitus tehdään heidän suostumuksellaan. Samalla informoin aineiston säilytyksestä ja sen tuhoamisesta opinnäytetyöprosessin päätösvaiheissa, joista on tutkimuseettisistä syistä tärkeää kertoa haastateltavalle.

En myöskään painostanut haastateltavia vastaamaan kysymyksiin. Tarjosin heille mahdollisuuden keskeyttää haastattelu, mikäli he kokisivat sen tarpeelliseksi, hyvän tutkimusetiikan mukaisesti. (Mäkinen 2006, 93–95.) Kerroin näistä asioista haastateltaville myös erillisellä henkilökohtaisella tutkimuslupalomakkeella. Kyseinen lomake on tämän raportin liitteenä.

Häivytin raportista kaikki tunnistettavuutta edistävät tiedot, olivatpa kyse ihmisten nimistä, sosiaalipalveluita tarjoavista yksiköistä tai kaupungeista. Tein tämän toimenpiteen hyvien tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Anonymiteetin säilyttäminen antaa tutkimuksen käyttöön äänensä antaneille henkilöille suojaa sekä antaa itse tutkimukselle enemmän liikkumatiilaa helpottamalla arkojen ja ristiriitaisten asioiden käsittelyssä. Se puolestaan antaa lisäksi tutkimukselle objektiivisuutta ja sitä kautta enemmän luotettavuutta. (Mäkinen 2006, 114–116.) Opinnäytetyön aineiston käsittelyä, säilyttämistä ja raportointia selventämällä taas edistin tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen yleistämisen mahdollisuus on pienestä otannasta ja tutkimusaineistosta johtuen melko vähäistä. Lisäksi tutkimuksen painottuminen alle 30-vuotiaiden asiakkaiden kokemuksiin syö opinnäytetyön yleistettävyyttä. Tämä tutkimus antaa pikemminkin viitteitä siitä, miten sosiaalinen kuntoutus on järjestetty erään kaupungin sosiaalipalveluiden osana, mihin asioihin sitä järjestettäessä kannattaa kiinnittää huomiota ja miten eritoten nuoret asiakkaat itse palvelua kuvailevat.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSIA

Tässä osassa opinnäytetyöraporttiani käsittelen tutkimukseni tuottamia tuloksia aineistolainausten kautta. Olen analysoinut suoraan haastateltavieni puhetta ja käsitellyt ryhmän toimintaa. Tein analyysini aineistolähtöisesti nousseiden teemojen kautta.

8.1 Palveluun ohjautuminen ja kannustimet

Asiakkaita ohjautuu sosiaaliseen kuntoutuksen monesta eri suunnasta. Riippumatta asiakkaan tilanteesta, varsinaisen ohjauksen ryhmätoimintaan tekee sosiaalityöntekijä. Aineistossa asiakkaiden tapa saada palvelusta tietoa oli jakautunut selkeästi kahteen leiriin. Osa haastateltavista oli jo ennestään asiakassuhteessa sosiaalitoimen kanssa, ja he saivat tietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta sosiaalityöntekijänsä kautta. Muut tavoitettiin kirjeitse ja sähköpostin kautta lähetetyn tiedotteen kautta. Heille sosiaalityöntekijä puolestaan näyttäytyy vain yhteyshenkilönä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan suuntaan:

Mä sain tota sosiaalitoimelta sähköpostin, jossa kerrottiin että ois tämmönen tarjolla. Ei ole pakollinen. Esiteltiin vaan, että ois tämmönen tarjolla. Mää sitten kiinnostuin siitä ja ja... otin yhteyttä sitten tähän sosiaalityöntekijään, joka oli sitten mun yhteyshenkilö tältä saralta.

Mulle tuli kotiin niinku posti, tai niinku kirjeenä, joku semmone esitelappu ja siin kerrottiin just nää kaikki että saa... saa tota bussikortin, saa matkoja ja noitpoispäin.

Kuten asiakas yllä mainitseekin, oli sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaan osallistumiseksi useitakin kannustimia. Haastateltavat mainitsevat kannustimikseen selkeyden saamisen omaan elämään, sisällön saamisen arkeen sekä sosiaaliset kontaktit:

Ja sit muutenkin ku oli työttömänä ei ollu hirveesti mitään tekemistä, niin halusin sit... halusin sitten tota varata sinne aluks ajan ja sit sitä kautta pääs... sinne ryhmään.

...se oli hyvää täytettä arkeen.

No varmaan se bussikortti sinänsä, ja sit ku että tolleen vähän yksin ku on kotona päivät pitkät, ni on vähän epäsosiaalinen ni sitä haluan itessäni aina niinku parantaa, että pääsis sosiaalisiin tilanteisiin ettei tuu ihan mökkihöperöks. Et et... ehkä ne kaks. Näkee ihmisiä ja sit just se että se bussikortti oli niin hyvä juttu siihen kohtaa elämää, et pääsi oikeesti liikkumaan joka päivä.

Ryhmätoimintaan osallistumiseen oli toki konkreettisiakin kannustimia, porkkanoita. Eräs hyvin merkittävä syy sosiaaliseen kuntoutukseen osallistumiseen on sen TE-keskuksen asettaman työssäoloehdon poistava vaikutus. Myös työmarkkinatuen myöntäminen ryhmätoiminnan ajaksi on palautemateriaalin perusteella kiinnostanut ihmisiä. Byrokratian keventämisen ryhmään osallistumisesta tarjottiin muitakin kannustimia, jotka voidaan nähdä kaupungin kädenojennuksena sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille. Kaupunki tarjosi asiakkaille käyttöönsä myös bussikortin ryhmätoiminnan ajaksi:

Mun piti saada... työssäoloehto poistaa. Aikoinaan se oli mulla yhteishakuvelvoite ollut, ja mä olin kolme kuukautta tehnyt jotain ihan muuta kuin hakenut yhteishaussa paikkoihin... ja tämän vuoksi ööö... hän sitten ehdotti... En tiedä kaskikö hän, mutta tää sosiaalikutoutusryhmä poisti sen kolmen kuukauden, ja sen jälkeen mä aloin saamaan työmarkkinatukea koska se aina vaaditaan että niinku... jos työmarkkinatukea vois mahdollisesti saada, niin hakee ensisijaisesti sitä ja pyrkii hakemaan mieluummin sitä ku toimeentulotukea, ensisijaisesti.

Tietysti että saa noita korotettuja tukia sitten, niin totta kai. Koska ei jäänyt hirveästi käteen niistä työttömyyskorvauksista.

Asiakkaalle annetaan aina mahdollisuus valita sen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän mihin haluaa osallistua, toki silloisen tarjonnan puitteissa. Asiakkaille annettiin mahdollisuus valita sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä muutamasta vaihtoehdoista, vaikka asiakkaille suositellaankin ryhmiä asiakkaiden henkilökohtaisten ominaisuuksien pohjalta. Aineiston perusteella ryhmän valintaan vaikuttivat niin ryhmän koostumus, sen painotukset kuin aloitusajankohtakin:

Öö... se oli... nuorille suunnattu ryhmä ja sitä vähän niinku suositeltiin mulle. Ja sitten tota... se oli mulle ihan ok, tää nuorille suunnattu ryhmä. Otin sen mitä suositeltiin. Ikähaarukka tota oli se, mikä vaikutti sit lopulta päätökseen.

Se oli se nuorten ryhmä, se meni sen ikäluokan mukaan. Se alko ihan siinä seuraavassa kuussa, niin kyllä sitten se oli.

En tiedä oliko se [ikä], se vaan tuli se vastaus automaattisesti kun kysyttiin kumpaan haluut. Ja sit oiskohan siinä ollut se et se ei alkanut ihan heti, meni muutama viikko ennenku se alko. Se toinen olis alkanut ihan heti.

Haastateltavat eivät kuitenkaan pitäneet sitä katastrofaalisena, jos he olisivat osallistuneet johonkin toiseen ryhmään kuin mihin lopulta osallistuivat. Heiltä kysyttiin, olisivatko he osallistuneet johonkin toiseen tarjolla olevaan ryhmään:

Se ikäkään ei ollut sellainen pakollinen, eli olisin kyllä voinut mennä johonkin ryhmään jossa on ikähaarukka isompi. Jotenkin minulle kuulosti luontevimmalle tää nuorille suunnattu.

Että katottas just että menis suurinpiirtein samanikäisten kaa. Ehkä siinä olis enemmän... ehkä enemmän saisi irti kaikki siitä.

Aineistosta nousi kuitenkin myös viimeksi mainittu näkökulma esille. Siihen paneudutaan tarkemmin vertaistukea käsittelevässä luvussa.

8.2 Vapaaehtoisuus ja velvoittavuus

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja markkinoidaan asiakkaille vapaaehtoisina. Palvelusuunnitelman laatimisen jälkeen asiakkaan, TE-keskuksen ja sosiaalityöntekijän kesken laaditaan aktivointisuunnitelma, jonne sosiaalinen kuntoutus merkitään työvoimapolitiittiseksi mielipiteeksi. Tässä vaiheessa palveluun osallistuminen muuttuu sitovaksi ja siten asiakasta velvoittavaksi kuntouttavaa työtoimintaa säätelevän lainsäädännön mukaisesti (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 812/2000 3:10 §). Sosiaalinen kuntoutus on siten vapaaehtoista, mutta toisaalta tavallaan velvoittavaa.

Tässä haastatteluaineistossa palveluun osallistumisen vapaaehtoisuus nähtiin pääsääntöisesti hyvänä, jopa ryhmähenkeä kohentavana asiana. Tosin, kuten eräskin haastateltava asian ilmaisee, tyhjän arjen keskellä palvelun vapaaehtoisuudella ei ole kaikille asiakkaille merkitystä.

Tota mun mielestä se oli aika hyvä et se on vapaaehtonen. Sitteen ku on paljon näitä joita ei sit kuitenkaan kiinnosta lähteä mukaan ku pakon eessä, niin niitä ei sit näy. Saa ne karsittua pois.

Kyllä mun mielestä oli hyvä juttu et se on vapaaehtonen, ettei ketään pakoteta välttämättä.

Öö... en mä oikeen muista. Tai siis...ei mulla siinä mitään muutakaan tekemistä ollut, ihan täysin tyhjä arki... enkä niinku mä sitä huonona ideana pitäny.

...joistain ihmisistä ehkä huomasi et se tuntuu pakkopullalta, mut kyl mä tykkäsin ainakin... ja kun mä olin kahdessa ryhmässä vielä.

Näistä kommentteista on myös havaittavissa, että asiakkailla oli myös eriäviä näkemyksiä palvelun vapaaehtoisuudesta. Oletettavasti näihin kokemuksiin vaikuttavat aiemmat kokemukset vastaavista palveluista. Näin eräs haastateltava kuvaili palvelun vapaaehtoisuutta:

No niin, on se periaatteessa vapaaehtonen, mutta siinä on myös se että se voi sitten myös leikata toimeentulotukee jos kieltäytyy menemästä, et esimerkiksi... et se on sitten... onhan se siis toisaalta hyvä asia. Toi on kaksppiipponen juttu.

Palvelu muuttuu vapaaehtoisesta velvoittavaksi siinä vaiheessa, kun aktivointisuunnitelma laaditaan. Haastattelurunkoon lisättiin kysymys palvelu- ja aktivointisuunnitelmien tekemisestä. Nämä sijoittuvat palveluun ohjautumisen vaiheessa, sillä ryhmätoimintaa ei voida aloittaa ennen kuin aktivointisuunnitelma on laadittu. Näin asiakkaat kuvasivat tilannetta, jossa aktivointisuunnitelma tehtiin:

No mulle varattiin tosiaan aktivointisuunnitelmakeskusteluaikaa. En muista kuinka pian se oli sitten, mutta se meni ihan hyvin, että menin paikan päälle [sosiaalihooltoon] ja keskusteltiin noin tunti asioista. Ja se oli sillä selvä.

No, mulle se oli lähinnä niinku yks keskustelu muiden joukossa niin ku näin. Just... osa käyntejä ja keskusteluja... mitä niinku tulee käytyä... niin Kelan kuin... no sosiaalitoimen puolella vähän vähemmän, kun ei oo ollut asiakas sinne oikeastaan koskaan.

Mm... no, siis, työkkärissä käytiin eikä siinä mitään ihmeempää. Se kirjoitti koneelle noi tiedot ja sitten vapaasti sai kertoa mitkä on motiivit ja resurssit niinku mennä siihen ryhmään, ja tota... sit kyseltiin vissiin vähän minkälainen elämäntilanne on... ja ja... se tulosti sen, ja mä sain sen lukee ja sano että onko jotain muutettavaa. Ei siinä mun mielestä ollut mitään epäselvyyksiä. Sit vaan nimi alle ja se oli siinä.

Asiakkaat suhtautuivat siis aktivointisuunnitelman laatimistilaisuuteen melko neutraalisti. Tosin näitä tilanteita pidettiin jossain määrin jännittävinä ja jopa outoina:

Ei siin, mut ainahan mä vähän jännitän jos pitää johonkin mennä...

Ne on vähän sellasia tilanteita, että ne menee... siinä istuu ite hiljaa ja kuuntelee... ja kuuntelee ja kuulee sen, minkä kuulee. Vähän menee osa ohi ja... mitähän siitä nyt sanoisi. Ei siinä, ihan semmonen perussellanen...

On ne vähän hassuja tilanteita aina siellä virastoissa.

Näin haastateltavat kuvailivat aktivointisuunnitelman laatimistilaisuutta. Tähän liittyen on mahdollista ja inhimillistä, että esimerkiksi ryhmätoimintaan osallistumisen velvoittavuuteen liittyvät asiat saattavat jäädä asiakkaalle epäselviksi:

Ja aktivointisuunnitelma silloin ja silloin... niin... se oli tämmöstä suunnittelua, ettei siinä sitouduttu mihinkään seuraavaan toimintaan tai...

Mm... ei siinä mitään pakotetta tainnut olla tai noin minkään tason velvotetta liittyen siihen sosiaalikutoutusryhmään, se oli vaan... sun piti vaan päivittää semmonen profiili...

Mainittakoon, etteivät tämän suuntaiset kommentit toistuneet aineistossa usein. Silti, mahdollisten ongelmatilanteiden välttämiseksi aktivointisuunnitelmatilanteen tulisi kommenttien perusteella olla selkeä. Aineisto viestittää myös siitä, että näiden tilanteiden järjestämiseen ja selkeyteen tulisi jatkossakin kiinnittää huomiota.

8.3 Odotukset

Tämä teema käsittelee niitä odotuksia, joita asiakkailla oli ryhmästä ja sen sisällöstä ennen ryhmätoiminnan alkamista. Aineiston perusteella haastateltavat suhtautuivat sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään siten, etteivät he asettaneet itselleen tarkkoja odotuksia ryhmän sisällöstä. Ennen ryhmää saaduista mainosposteista ja sosiaalityöntekijän kanssa käydyistä keskusteluista asiakkaat olivat saaneet jo suuntaa antavan käsityksen ryhmien sisällöstä, kuten myös ryhmään ohjautumista käsittelevistä kommentteista annetaan ymmärtää.

Me käytiin siinäkin läpi joo. Aika selkee kuva, sillai tiesi mihin tää suuntaa mut sisältöhän ei siinä kohtaa tietysti voinut arvailla viel kunnolla. Muuten ihan selkee.

Kuten odotuksia koskevista kertomuksista voidaan päätellä, asiakkailla oli jonkinlainen yleiskuva ryhmän toteutumisesta. Toisaalta he kertoivat myös suhtautuneensa eritoten ryhmien yksityiskohtiin avoimesti.

Mie tulin sinne aika avoimin mielin, en mie oottanut mitään. En ollut aikaisemmin ollut millään kursseilla tai tollasilla työkkärin tai sossun järjestämällä kursseilla.

Eeh... huh... en kai mitään erityisempää. Ei mulla ollut mitään semmosta... Mä tulin sinne ihan niinku silmät pyöreinä. Ei ollut minkään tason ennakotietoo sen sisällöstä. Että mä tulin sinne siks oikeestaan et se poistaa sen... se osoittautui oikestaan tosi mielenkiintoseks.

Ei ollut mitään suurempia odotuksia. Yleensäkiän niinku en pyri mitään ennakko-odotuksia ittelle luomaan tommosista, niinku mistään ryhmistä. Tietysti aina miettii että mitähän me tehdään siellä, ei mitään sen suurempia.

Vaikka asiakkaat tässä kertovat odotuksistaan melko maltillisesti, mistään pienestä jutusta ei ollut kuitenkaan kysymys. Sosiaalista kuntoutusta koskevia odotuksia olivat muun muassa odotukset arjen sisällön löytämisestä ja uusien sosiaalisten kontaktien luomisesta. Voitaneen sanoa, että osa asiakkaista halusi löytää myös elämälleen suuntaviivoja:

No ei mulla oikeen ollut, vaan ajattelin... ajattelin silleen että tää on tämmöstä hyvää... vähän kartottaa omia mahdollisuuksiaan ja mitä seuraavaks, ku mä olin työttömänä ja töitä hain tietysti koko ajan, mut mistään ei tärpänny niin, niin mä ajattelin että miks ei.

Se, että uusiin ihmisiin saa tutustua. Se oli ehkä se suurin. Ja tulikin tutustuttua moneen uuteen ihmiseen.

Kuten yllä olevasta kommentista voidaan päätellä, asiakkaat odottivat sosiaalisia kontakteja. Toisaalta eräs haastateltava esitti tällaisen havainnon:

...huomasin silleen alkuun ja ihan koko ajan siis sen kurssin ajan, et siellä oli tyyppejä jotka jännitti koko ajan siellä olemista ja etenkin ekoilla kerroilla. Aika rennoin mielin sinne pystyi menemään, ei silleen...

Tilanne, jossa on osallisena paljon toisilleen tuntemattomia ihmisiä, on aivan ymmärrettävästi jännittävä, joillekin jopa ahdistava.

...siinäkinhän oli jotain paljon sellasia tyyppejä joilla ei hirveesti oo sosiaalisia kontakteja, niin... varmaan sellasille oli varmasti hyväkin ryhmä.

Ilmeisistä, aineistonkin esille tuomista syistä sosiaaliohjaajien ammattitaidolla on todella suuri merkitys siinä, millainen ilmapiiri sosiaalisen kuntoutuksen ryhmissä syntyy ja miten turvalliseksi asiakkaat nämä ryhmätilanteet kokevat. Heidän toimintaansa käsitellään omassa teemassaan.

8.4 Ryhmän kesto ja koko

Tämä teema käsittelee varsinaista ryhmätoimintaa, ja se jakaantuu ryhmän keston, yksittäisten ryhmäkertojen tuntimäärään, ryhmäkokoon ja ryhmien

sisältöihin. Ryhmät järjestettiin kolmen kuukauden jaksoissa, ja yhden ryhmäkerran kesto oli neljä tuntia.

Yhteisiä kokoontumisia oli kerran viikossa. Näin haastateltavat kommentoivat asiaa, kun asiasta kysyttiin:

Liian vähän mun mielestä. Siis toisaalta se on ehkä tohon... kun miettii ja sisältöä ja tolleen niin ehkä siihen nähden ihan ok, mut mä olisin ite kaivannut useamman kerran, ehkä sen kaks, kolmekin jopa.

Mm... no, tota... öö... siis... jos kerran viikkoon on jotain neljä tuntia, ni se voi kestää vaikka vuoden, ei siinä. Sen verran löytyy viikossa aikaa.

Ei se minuu ois haitannu jos se ois ollu parikin kertaa ja pidempää aikaa.

Mielipiteet tästä tahdistä olivat haastateltavien keskuudessa hyvin erilaiset, sillä osa haastateltavista piti määrää sopivana, osa taas liian vähäisenä:

Se oli justiinsa kyl tosi vähän, mutta ihan mitenkä vaan. Mä en ollut viimeseen kolmeen vuoteen tehnyt minkään tason rutiinia, muodossa tai toisessa, enkä ollut minkäätasosessa tämmösessä velvollisuudessa mihin oli sitoutunut, mukana. Mä olin puoli vuotta [ulkomailla] asumassa ja tekemässä niitä vapaaehtoistöitä, mä muutin Suomeen, olin ollut täällä... sanoaanko vuoden... ja lähdin mukaan siihen kolmen kuukauden sosiaalikutoutusryhmään. Kerran viikossa, neljä tuntia päivässä, noin niin... Ei se ollut liikaa eikä liian vähän.

Niin että oliko se liian vähän vai siis liikaa? Mun mielestä se oli ihan hyvä että kerran viikossa. Se oli ihan mun mielestä ihan tarpeeks.

Aineiston perusteella ei voida siis vetää suoraan johtopäätöstä siitä, järjestettiinkö ryhmäkertoja tarpeeksi usein vai ei. Tätä käsitystä tukee myös seuraava kommentti, jonka eräs haastateltava toi esille:

Toisaalta mitä mä siinä muiden kanssa keskustelin tästä, niin toisille se taas passas paremmin, että oli vaan kerran.

Ryhmäkestojen pituudesta mielipiteissä esiintyi sen sijaan enemmän yhteisnäväisyyttä. Neljä tuntia koettiin tuntimäärältään sopivaksi:

Neljä tuntia viikkoon, päivään. Se neljä tuntia oli mun mielestä aivan hyvä mitta, mutta kertoja oli turhan harvoin.

Mun mielestä sekin oli kyllä ihan hyvä, että neljä tuntii tota... ei sen ainakaan pidempi mun mielestä tarvi olla. Ja saa jäädä

myöskin jutteleen sit tietysti jos halus sen ryhmän jälkeen ohjaajien kanssa.

Ei se minuu ois haitannu jos se ois ollu parikin kertaa ja pidempää aikaa. Niinku ei miulla oo silleen... mut se ois ollu hyvä jos se ois vaikka aikasemmin alkanu, kaheksasta kahdeentoista, ois ollu parempi.

Yllä oleva kommentti on ainoa, jossa sivuutettiin ryhmätoteutuksen kellonaikoja. Kellonaikoja koskeva tiedustelu ei noussut kysymyslomaketta tehdessä esille, eikä se vaikuttanutkaan silloisen tiedon varassa relevantilta kysymykseltä.

Ryhmäkoko vaihtelee näissä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmissä noin kahdestatoista viiteentoista. Näin haastateltavat kommentoivat ryhmäkokoja:

Se oli hyvän kokonen, joo.

...jos olis paljon isompi ryhmä, niin olis miullekin vaikeempaa olla.

...se oli helppo hallita se paketti, et jos siinä olis ollut liikaa, siinä ei olis välttämättä tutustunut ihmisiin ja ois se varmaan muutenkin ollut haastava ohjaajille, jos siinä olis vaikka parikymmentä ollut tai enempi. Oli just hyvä, tiivis porukka. Ja kaikkiin pääs tutustumaan kummiski silleen hyvin, kun siinä oli tiivis rinki pöydän ääressä.

Siinä oppi tietämään kaikkien nimet ja tietämään kaikista jotakin. Siinä mielessä sopivan kokoinen.

Haastateltavat olivat siis aineiston perusteella sitä mieltä, että ryhmä oli kooltaan sopiva. Tämän kokoinen ryhmä koettiin tiiviiksi ja sellaiseksi, että ihmisiin ehti ryhmän kesto ja toteutuskerrat huomioiden tutustua. Eräs haastateltavista nosti myös esille näkökulman, jonka mukaan sosiaali-ohjaajien oli myös helpompaa käsitellä tämän kokoisia ryhmiä.

8.5 Ryhmien sisältö, vaikutukset ja merkitykset

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmäkertojen sisältö suunnitelleen aina tarkkaan etukäteen monipuoliseksi ja mahdollisimman informatiiviseksi. Ryhmäkertojen sisältöön kuuluu muun muassa tiedon ja kokemusten jakamista sekä tietoa mahdollisista koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä asioista. Lisäksi ryhmäkerroilla on myös elämänhallinnallinen ulottuvuutensa, sillä ryhmäkerroilla keskustellaan myös terveydestä, elintavoista, päihteiden käytöstä ja muista asioista.

Ryhmien sisältöä kommentoitiin seuraavanlaisesti:

No... oli kivaa! Ja siis silleen että käytiin tutustumassa eri tota... eri sosiaalialojen paikkoihin ja sit muihin vähän vastaa-viin, missä on vertaistukee ja kaikkea. Ja sitten tota... siinä oli ihan hyvää vaihtelua, ettei ollut semmosta puuduttavaa, mi-nään kertana.

Noo... kai siellä vähän sellaisen sosiaalialaan ja muihinkin aloihin väkisinkin tutustu.

Haastateltavat kertovat täten niin ryhmätoiminnan konkreettisista kuin ai-neettomistakin sisällöistä. Tarkennuksena voitaneen tässä kohtaa kuitenkin esittää, että haastateltavat todennäköisesti tarkoittivat sosiaalialan palve-luilla erinäisiä paikallisia toimijoita, kuten esimerkiksi kuntouttavan työtoi-minnan palveluita sekä erinäiset sosiaalialan palvelupisteitä. Monien sosi-aalisen kuntoutuksen asiakkaiden jatkopolut löytyivät näistä paikoista, osa niistä taas tarjosi helpotusta arkeen. Myös ryhmätoiminnan toteutussuunni-telmat viittaavat tähän.

Ryhmissä käyty tietomäärä on toisaalta suuri, ja ryhmälle suunnatuissa tie-topaketeissa ei aina tavoiteta oikeaa kohdetta:

Öö... se oli ihan mukavaa hommaa ja tota käytiin paljon asi-oita läpi. Tietysti oli itelle paljon uutta juttua, mut kuitenkin silleen tarpeetonta tietoa. Paljon näitä sosiaalitoimen juttuja käytiin läpi, ja sit tää [tutustumiskohde] ja mitäs siinä näitä muita oli. Itelle vähän tarpeettomia juttuja. Mut oli siellä sit tarpeellistakin tietoa paljon ja tosiaan just tää kuntouttava työ-toiminta mihin mä aion osallistua.

Tarkennuksena hän esitti vielä seuraavan kommentin:

En mä sillä mitään tee, mut en mä ajattele sitä mitenkään huo-nona tietona... vaan, otan sen ihan hyvänä tietona. Jos tietysti jossain kohtaa joku tarvii jotain infoo jostain, niin mä voin kertoa mitä muistan asiasta. Se tulee otettua vastaan ja sit se unohtuu pikku hiljaa, kuten yleensäkin tieto mitä ei tarvii. Sen unohtaa.

Haastatellut kertovat saaneensa ryhmistä muitakin hyötyjä kuin pelkästään tietoa eri palveluista. Näitä hyötyjä ovat työssäoloehdon purkautuminen sekä toteutuneilta päiviltä maksettava yhdeksän euron kulukorvaus ja bus-sikortin kaltaisia, vain ryhmän toiminnan ajan voimassa olleita hyötyjä.

Joo, ainakin se [kuntouttavan työtoiminnan paikka] jutunhan mä sain, ja sen jälkeen mä oon pitkin mennyt seuraavaan toi-mintaan sinne [kuntouttavan työtoiminnan paikka], mutten tiedä miten se homma lähtee sit isommalla, pitemmällä täh-täimellä liikkeelle. Sieltähän voi saada pitempiaikaisia työpestejä tai sit sieltä voi saada jotain...

Että tollanen hyvä, matalan kynnyksen ryhmä, että aika hel-posti... ei tarvi hirveesti effortata. Alkuun, et sitten sitä kautta

tietysti ku sai niitä... voit hakee muuallekin, esim sinne [kuntouttavan työtoiminnan paikkaan] ja tolleen, niin nehän oli sitä kolme tai viis päivää viikossa. Mut suosittelen kyl kaikille semmosille ketkä nyt ei... on vähän lukossa elämän kaa eikä tiedä mitä tekee. Ite ainakin sain tuolta motivaatiota ja voimaa. Niinku huomas, ettei tää ookaan niin paha tää oma tilanne.

Asiakkailta myös kysyttiin, otettiin heidän elämänsä huomioon. ”Koko elämällä” tarkoitettiin tässä yhteydessä kaikkia elämän sektoreita, tarkoittaen niin työtä, asumista, elämänhallintaa ja elämää yleensäkin. Jouduin tarkentamaan kysymystäni siten, että kokivatko asiakkaat saavansa mahdollisuuden elämänsä solmukohtien avaamiseen sosiaalisen kuntoutuksen osalta, olipa kyse sitten ryhmän puitteissa järjestettävästä yksilökeskustelusta tai muusta tilanteesta:

No kyllä, siis kaikki ainakin mistä puhuin, ni tota... Kyl niinku, oli... oli sellanen olo et kaikkia kiinnostaa mitä kertoo. Et se ei oo mitään semmosta et siellä torkutaan ku sä yksin puhut. Tosi hyvin otettiin vastaan, ni sen takia mä sit puhuinkin siellä paljon siel ekassa ryhmässä, ku se oli semmonen... tuli semmonen olo, et näitä oikeasti jopa kiinnostaa, ni voi jakaa sit omia tarinoita elämästä.

No varmasti ois voinut puhua.

Aineistosta voidaan siis päätellä, että asiakkailla oli halutessaan mahdollisuus jakaa kokemuksiaan elämäänsä liittyen ja saada niihin apua. Ilmeisesti haastateltavilla ei pääsääntöisesti ollut juuri ryhmän aikaan sellaista tarvetta, mutta aineiston mukaan he kokivat tuollaisen mahdollisuuden olevan olemassa.

En mä tiedä koko elämästä, mutta siltä osin elämästä tietysti, mitä tarviikin... ihan hyvin et... just tää työpuoli, että lähdettiin ohjaamaan sinne päin. Ja juuri tähän työtoimintaan, mikä sitten... kuntouttavaan työtoimintaan, mikä sitten on erittäin hyvä ja loistavalta kuulostava asia, jos ei tässä oikein palkkotoita saa. Otettiin huomioon mun mielestä riittävän hyvin.

Yleisesti elämänhallinnallisia aspekteja haastateltavat korostivat kuitenkin varovaisemmin kuin esimerkiksi työllistymistä tai muun asiakkaalle mieluisan jatkopolun löytämistä. Edellä esitetyt kommentit puhuvat kuitenkin näiden jatkopolkujen löytymisen puolesta. Sosiaalisen kuntoutuksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu asiakkaille näille mielekkään jatkopolun löytäminen, joten toimintaa voidaan tämän aineiston valossa sanoa siinä suhteessa onnistuneeksi. On myös huomioitava, että sosiaaliohjaajien ja -työntekijöiden merkitys on tämän ohjauksen kannalta olennaista. Jo ryhmän aikana ryhmissä käyminen koettiin hyödylliseksi, johtuen sen arkirutiineja ja elämään uusia sisältöjä luovasta luonteesta.

Mä sain viikkoon sisältöä. Muuten mä olisin istunut kotona tietokoneella kaiket päivät. Se oli sit tämmönen päivä viikossa mikä rikko sen rutiinin, ja se oli tosi hyvä juttu mun mielestä.

No siis kyllä, siin ainakin ite niinku tosi paljon piristyi. Silleen niinku henkisesti, vaikkei se ollutkaan ku yhen kerran viikossa, mut se oli jotain mitä ootti. Niinku että keskiviikkosinko se oli aina, et se ei tuntunut siltä että ”ei saatana taas on tää ryhmä”, et ei jaksu mennä. Kyl joka kerta oli mukava mennä. Et kyl tosi hyvät fiilikset jäi, ja sai just sitä rutiinia, mut tuo ei ollut kuiteskaa liian sellasta sitovaa. Että pitäis vaikka joka päivä mennä.

Ja piristyi niinku henkisesti ainakin, ja siin oli hyvää semmosta... niin kun pääs kuuleen muitten asioita kanssa, vähän semmosta just tukiverkostoo.

Asiakkaat kertovat myös saaneensa ryhmistä piristystä sosiaaliseen elämänsä. Henkisen piristymisen lisäksi eräs asiakas korosti saaneensa ryhmistä tukea omaan elämäänsä laajemminkin. Ryhmän vertaistuellisista ulottuvuuksista puhutaan kuitenkin tarkemmin omassa teemassaan. Ryhmätoiminnan aikana asiakkaat saivat myös uusia sosiaalisia kontakteja:

„,kyllä mulle nyt jäi pari tosta ryhmästäkin, ollaan soiteltu. Et sekin oli hyvä et sai uusia kavereita, et sekin oli tärkeätä, varsinkin jos on semmonen ettei oo hirveesti sosiaalisia kontakteja, niin tota sitäkin kautta hyvä, et voi tutustua uusiin ihmisiin.

Mm... no sen että se työssäoloehto... ja niinkuin sanoin aikasemminkin, niin tutustuin [erääseen asiakkaaseen] paremmin. Ollaan siis tiedetty toisemme samoista piireistä, mut ei siis tunnettu paremmin.

Toisaalta jo aineistosta nousee ryhmätoiminnan mielekkyyden kannalta toisenlaisiakin kommentteja:

No ainakin se oli miulle vähän turha kurssi, et en mie siitä hirveesti saanut mitään irti. Tosin sen verran että [asiakkaan nimi] tutustuin paremmin.

...vaikka mie en nyt saanut niistä mitään irti, ni siellä oli varmasti usseempia jotka sai paljonkin irti niistä. Siis semmosia juttuja... en mie tiennyt noista jutuista. Noi olis voinu olla mulle hyödyllisempiä kun muutin [kaupungin nimi], tollaset jutut, mut ei välttämättä enää...

Näitä kommentteja luettaessa on kuitenkin huomattava, ettei kritiikki kohdistu suoraan sosiaalisen kuntoutuksen sisältöihin itsessään. Kommenteista voidaan myös lukea, että ryhmäsisällön ajoitus ei täysin osunut asiakkaiden

kulloisiin elämäntilanteisiin, eikä ryhmien kaikkea sisältöä siten pidetty itselle hyödyllisenä. Lisäksi on syytä huomioda, että aineiston perusteella osa asiakkaista saattaa pitää sosiaalista kuntoutusta myös helppona tapana poistaa työssäoloehto, jonka vuoksi ryhmistä ei välttämättä haeta muuta.

... joistain ihmisistä ehkä huomasi et se tuntuu pakkopullalta, mut kyl mä tykkäsin ainakin...

Koska yllä oleva kommentti perustuu haastateltavan omaan havaintoon, tämä aineisto ei välttämättä tätä puolta avaa sen tarkemmin. Yleisesti ottaen ihmiset pitävät sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä kuitenkin hyödyllisinä, ja eräs haastateltava kommentoikin omia tuntemuksiaan näin:

Pohjimmiltaan semmonen hyvä fiilis, ja sit varsinkin se että huomaa niinku että Suomessakin kun vaan ottaa itteensä vähän niskasta kiinni, saa niinsanotusti apua jos sun elämä on lukossa. Et ei ainakaan siitä voi syyllistää mitään yhteiskuntaa, että ei oo... näitähän on ihan hirveesti näitä ryhmiä, niinku [kaupungin nimi] ja muuallakin Suomessa. Jäi kyl tosi hyvä, positiivinen fiilis.

8.6 Sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät

Tämän teeman alle on kerätty asiakkaiden kokemukset sosiaalityöntekijöistä ja sosiaaliohjaajista. Vaikka sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien toimenkuvat organisaatiossa poikkesivatkin toisistaan, on heillä yhteiset tavoitteet ja heitä myös sitovat yleiset sosiaalityön hyvän asiakastyön periaatteet. Sosiaalialan työntekijöiden keskeisimpiä eettisiä periaatteita on muun muassa jokaisen ihmisen ihmisarvon kunnioittaminen sekä asiakkaan aidot kokemukset ihmisarvosta ja kuulluksi tulemisesta sekä yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevien yksilöiden puolustaminen. (Kananaja ym. 2011, 128).

Samalla työntekijät ovat kuitenkin melkoisen ristipaineen välissä. Asiakaslähtöisten prosessien vastapainoksi myös yhteiskunta ja kunnallinen organisaatio edellyttävät työltä tuloksia. Sosiaalialan ammattilaisten osaamisaluetta ovatkin näiden keskenään ristiriidassa olevien intressien yhteensovittaminen. Tämä tuottaa haasteita myös arjen työhön erinäisten moraalisten ja eettisten kysymysten astellessa osaksi näyttämöä. (Kananaja ym. 2011, 129.)

Sosiaalisen kuntoutuksenkaan työntekijät eivät ole tästä myrskystä täysin ulkopuolisia. Siksi onkin tärkeää arvioida jatkuvasti työn laatua. Tässä tapauksessa se tapahtuu asiakaskertomusten pohjalta.

8.6.1 Sosiaalityöntekijöiden työ

Tämä alateema käsittelee sosiaalityöntekijöiden työtä. Sosiaalityöntekijä on ensimmäinen kontakti, joka asiakkaalla on kaupungin sosiaalityön kanssa sosiaalisen kuntoutuksen tiimoilta. Koska sosiaalityöntekijä tekee ohjauk-

sen sosiaaliseen kuntoutukseen, on tässä teemassa jonkin verran päällekkäisyyttä palveluun ohjautumisen ja palvelun vapaaehtoisuuden teemojen kanssa. Tässä analyysissä kuitenkin keskitytään sosiaalityöntekijöiden työtapoihin siltä osin kuin se on mahdollista.

Sosiaalityöntekijöiden toimintaa pystyttiin kommentoimaan riippuen siitä, mikä heidän suhteensa asiakkaisiinsa oli. Joillakin asiakkailla sitä ei ollut kuin vain sosiaalisen kuntoutuksen osalta, eikä osa ryhmätoimintaan osallistuvista asiakkaista kohtaa sosiaalityöntekijää muuten kuin vain palvelu- ja aktivointisuunnitelman laatimisen yhteydessä. Joillakin suhde oli sen sijaan syntynyt jo aikaisemmin:

Niistä ei ole juuri kokemusta joten en pysty kommentoimaan hirveästi, mutta sen yhden keskustelun mä siellä [sosiaalihuollossa] kävin. Se oli ihan onnistunut yksilökeskustelu, tätä ryhmää koskien... niinku muuta ei heidän pysty heidän toimestaan... toiminnastaan sanomaan.

Hän ehdotti sitä, kun olin ollut Suomessa toimeentulotuen asiakas jo varmaan niinku puoli vuotta, ja sitten mä sain oman kämpän että mä olin tossa laitoksessa asuin. Hän ehdotti sitä.

Aineisto puhuu sosiaalityöntekijöiden ratkaisukeskeisen työtavan puolesta. Ratkaisukeskeisyys painottaa nimensä mukaisesti sosiaalityön katsetta asiakkaan ongelmien ratkaisemiseen sekä tulevaisuuteen suuntautumisessa. Tämä tapahtuu muutostoiveiden ja -tavoitteiden asettamisella sekä asiakkaan omiin voimavaroihin luottamalla. (Katajainen, Lipponen & Litovaara 2006.) Ryhmätoimintaa on saatettu ehdottaa asiakkaalla olevan työssäoloehdon purkamiseksi. Samalla on huomioitu asiakkaan mahdollisuudet ja voimavarat tähän toimintaan kannustamiseksi:

...tuli puhetta siis siitä miun työssäoloehdosta, mikä on ollut pitkään. Se kolmen kuukauden työssäoloehto, ja sen purkamisesta. Että se olis hyvä saada purettua. Ja niin niin... sossussa vinkkasivat, ja varattiin työkkäriin aika. Varmaan sitä kautta.

Aineistosta saa kuitenkin vahvasti sen käsityksen, että lopullinen päätäntävalta ryhmätoimintaan osallistumisesta on asiakkaalla ja ettei asiakkaita ole painostettu osallistumaan toimintaan. Asiakkaan oman mielipiteen arvostaminen onkin olennaista ratkaisukeskeisessä työotteessa, aivan kuten erilaisien polkujen olemassaolon tiedostaminen (Katajainen ym, 2006). Muutenkin sosiaalityöntekijöistä piirtyy ystävällinen ja auttavainen kuva:

...hyviä olivat ja ystävällisiä, ja vastailivat kaikkiin kysymyksiin mihin ties vastauksen, ja niinku yritti parhaansa mukaan auttaa.

...ammattitaitoinen, ja... ammattitaitoinen ja ahkera minun suhteeni, myös kovin... suvaitseva. Sanoisko, että hänellä on ollut kärsivällisyyttä minun suhteeni, aina totanoinniin ei tiedä keneltä täällä kysyy mitäkin ja kuka opettaa sulle mitäkin ja,

että ei se oo ollut ihan systeemin ratasta. Kyllä häneltä on voinut ihan ihmisenä kysyä asioita. Ja noin ni... on kyllä hommat hoitunut.

Eräs asiakas toi esille hieman negatiivisempia kokemuksia sosiaalityöntekijöistä, tosin tässä nimenomaisessa esimerkissä kritiikki kohdistuu jo aikaisempiin tapahtumiin, eikä se sinällään liity sosiaaliseen kuntoutukseen. Asiakas korostaa, että tänä päivänä sosiaalityöntekijöiden toiminta on inhimillisempää:

Musta tuntuu, et ne on jotenkin nykysin maanläheisempiä ja semmosia... ottaa vähän enemmän... mmm... tai mie muistan sillo ku mie muutin tänne ja miulla oli hirvee vänkääminen tota... no alkuun suju ihan ookoo, mut sit ku muutin ja tuli eri sosiaalityöntekijä, ni oli hirvee vänkääminen ja mie sit kyllästyin siihen ja lensin sit siitä kämpästäkin pois ku jäi vuokrat maksamatta ku en saanut tukia ja... sitten... sitte tota... nii... mut nykysin on tota, ei oo mitään ongelmaa. Mut nyt ku on ollut sosiaalityöntekijöiden kaa ku on nyt ollut tekemisissä, ni hyvä on ollut... vaik [epäselvä sana] ja vastaavat ku on ollut aikaa.

8.6.2 Sosiaalihjaajien työ

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmissä oli kaksi sosionomikoulutuksen saanutta sosiaalihjaajaa, jotka vastasivat ryhmien sisällön tarkasta suunnittelusta, sen toteutuksesta kuin seurannasta ja arvioinnistakin. Ohjaajat olivat vetämässä kutakin toteutuskertaa. Sen lisäksi asiakkaille oli varattu myös aikaa yksilökeskusteluille, jotka nekin olivat pääsääntöisesti sosiaalihjaajien vetämiä. Aineiston mukaan sosiaalihjaajat olivat ryhmätoteutuksen kannalta merkittäviä vetureita, joten heidän työtään koskevat kysymykset olivat tutkimuksen kannalta hyvin tärkeitä.

Jo ennen tutkimuksen aloittamista kerättyä, sosiaalisen kuntoutuksen organisaation sisäiseen käyttöön tarkoitettua palauteaineistoa tarkastelemalla käy ilmi, että asiakkaat pitivät ryhmässä toimineita sosiaalihjaajia ammatitaitoisina, helposti lähestyttävinä ja asiakkaita tasapuolisesti huomioivina. Tämän tutkimuksen kautta saatu tieto näyttää vahvistavan tätä mielikuvaa.

Aineiston pohjalta voidaan sanoa, että asiakkaiden mielestä sosiaalihjaajat olivat mukavia, ammatitaitoisia ja vetivät ryhmää tasaväkisesti. Sosiaalihjaajat kohtelivat asiakkaita tasapuolisesti ja heitä oli helppo lähestyä. Haastateltavien kommentteista voidaan myös päätellä, että he pitivät sosiaalihjaajia myös työssään positiivisina, rohkaisevina ja kannustavina:

Mun mielestä he otti ryhmässä olevat ihmiset hyvin huomioon aika tasapuolisestikin ja... pysty neuvomaan jos jäi jotain kysymyksiä viel heidän kertomiensa jälkeen. Pysty aika hyvin niihin vastaileen. Erittäin mukavia persoonia. Olisin nauttinut ryhmästä enemmänkin, useampia kertoja viikossa.

Olivat kyllä mukavia ihmisiä. Onnistunut ryhmäveto mun mielestä.

Merkillepantavaa on myöskin se, että asiakkaat eivät kokeneet ohjaajien pakottavan asiakkaitaan mihinkään tiettyyn suuntaan tai ettei asiakkaiden mielipiteitä olisi otettu huomioon, vaikka toimintaa ohjaakin tavoitteellisuus jatkopulun löytämisen suuntaan. Sen sijaan ohjaajat olivat empaattisia, kuuntelivat asiakkaitaan ja vastasivat näiden kysymyksiin parhaansa mukaan:

No mun mielestä ne teki hyvää työtä just kaikki ja sitten just että tuli sellanen turvallinen olo, että voi sanoa ja puhua jos vaivaa joku, kun oli ne yksilöhaastattelut niinku. Ne oli semmosia empaattisia just ja tolleen niinku. Et oli helppo puhuu heille, et ei ollu semmosta et noille en puhu mitään, et noi on eri planeetalta. Oli hirvittävän hyvät näkökulmat mun mielestä asioista.

Tossa ne ei ottanu niinku mitään oikeena tai vääränä, että hyväksy kaikki mielipiteet. Mun mielestä se oli tosi hyvä.

Aineistosta nousee kuitenkin merkittäviä huomioita esille koskien ohjaajien persoonallisuutta, jolla näyttää olevan melko suurikin merkitys. Ohjaajien asenne ja suhtautuminen asiakkaisiinsa vaikuttaa olleen melko olennaista ryhmän onnistumisen kannalta. Lisäksi haastateltavat antoivat ymmärtää ohjaajien iälläkin olevan merkitystä:

Ne oli oikein mukavia ja siis hyviä tyyppejä. Ja se oli positiiivista et ne oli nuoria ja energisiä, eikä semmosia vähän kylästyneitä, jotka on 30 vuotta tehny tota.

Ryhmän sosiaaliohjaajat olivat nimittäin samaa ikäluokkaa ohjattaviensa kanssa, ja se näyttää vaikuttaneen siihen, miten helppoa heihin on ollut suhtautua. Mutta koska tutkimukseni puitteissa ei ole tutkittu, miten ohjaajien ikä vaikuttaa muiden, ikäluokaltaan hajanaisempien ryhmien toteutukseen ja miten asiakkaat näissä ryhmissä suhtautuvat ohjaajiinsa, ohjaajien iän ja heihin suhtautumisen välille ei voida vetää suoria johtopäätöksiä tämän aineiston pohjalta.

Aineistosta kumpuaa kuitenkin arvostus sosiaaliohjaajia ja heidän työtään kohtaan. Eräs haastateltavista analysoi sosiaaliohjaajien työtä hieman pintaa syvemmältä, nostaen esille vanhan ja tutun kysymyksen sosiaalityön perimmäisestä luonteesta:

Heillä on kyllä varmaan just semmonen... melkein niinkin mielenkiintoinen työ, että sitä välillä tota unohtaa saavansa palkkaa kokonaan ja sitä kehittää liian lämpöisiä välejä omiin asiakkaisiinsa. (Naurua) En mä tiedä. Se oli varmaan luontaista ja mahdollista tämmöselle työlle. On kyseessä sosiaalityö, missä sä löydät ittes maailman vaikeimman kysymyksen ääreltä, niinko et ratkaseeko raha kaikessa tai sillai niinko.

8.7 Vertaistuki

Tämä teema käsittelee sosiaalisen kuntoutuksen vertaistuellisia elementtejä. Jo varsinaisen kysymyslomakkeen laatimisen jälkeen nousi kysymys vertaistuen merkityksestä ryhmän osana. Kuten Tuiskusenkin työ on osoittanut, on vertaistuellista suuri merkitys asiakkaiden hyvinvointiin ja voimavaroihin, ja se koetaan tärkeäksi osaksi sosiaalista kuntoutusta (Tuiskunen 2015, 55–56).

Tutustuessani sosiaalisen kuntoutuksen sisäiseen palautemateriaaliin panin merkille, että nuorten ryhmässä vertaistuki koettiin hieman muita ryhmiä keskimäärin heikommin onnistuneena osapuolena. Kuten on jo toisaalla tuotu esille, saivat asiakkaat ryhmistä sosiaalisia kontakteja. Vertaistuellisista elementeistä ei kuitenkaan keskusteltu suoraan kuin vain kahdessa haastattelussa. Niissä sitä ei koettu täydellisesti onnistuneeksi:

No en kyllä... ei ehkä. En tiiä. Ei ehkä... ei... en mie ainakaan tykänny silleen, et ois ollut.

...ehkä siinä olis kai sen verran saanut miettiä että kun mä olin siitä porukasta nuorin melkeen ekassa ryhmässä, että siinä oli sitten näitä ketkä oli viittäkymmentä ja melkein kuuttakymmentä. Niinku melkein eläkeiässä, se jäi siinä vähän silloin... silloin tota kaivamaan. Että olis voinut päästä semmoseen ryhmään missä olis omaa ikäluokkaa. Mutta siis olihan se ihan kiva kuulla niinku millanen elämäntilanne on jollain, mut se on ehkä ettei se peilaa omaan elämään hirveesti, koska jotku on ollut 40 vuotta töissä ja sit ne on tuolla ryhmässä. Itellä ku ei oo sitä työkokemusta kuin pari-kolme vuotta ni se on vähän silleen... ei ehkä ollut niin vertaistukea tai sellaista miten sen nyt sanois... mut sit tää toinen ryhmä, mikä oli sitä vähän nuoremmille suunnattu...

Eritoten jälkimmäisestä kommentista saa hyvän käsityksen siitä, minkä takia vertaistuelliset elementit eivät näyttäneet kynsiään täydellisesti. Eritoten sekaryhmissä noin 20-vuotiaiden ja liki 60-vuotiaiden välillä oleva kuilu saattoi olla ammottava.

...jos on joku just että on hirveen pitkä työhistoria ja sit on saanut vaikka jonkun sairauden, niin... en mä... jotenkin... en voi... tietysti tuntee myötätuntoa kohtaan, mutta sitten ehkä vaikee just samaistua.

Aineistosta voi kuitenkin päätellä, että vaikka asiakkailla olisi ollut vaikeuksia samaistua kaikkien ryhmässä olleiden ihmisten tilanteisiin erilaisista elämäntilanteista ja henkilökohtaisesta historiasta johtuen, on muiden kertomuksista voinut kuitenkin saada tukea omaan prosessiinsa:

Ite ainakin sain tuolta motivaatiota ja voimaa. Niinku huomasi, ettei tää ookaan niin paha tää oma tilanne.

Ja piristyi niinku henkisesti ainakin, ja siin oli hyvää semmosta... niin kun pääs kuuleen muitten asioita kanssa, vähän semmosta just tukiverkostoo.

Tuiskunen (2015, 52) on päässyt samankaltaisiin tuloksiin oman tutkimuksensa puitteissa. Aineistosta voi myös päätellä, että ryhmässä ollut henki on kuitenkin ollut kannustava ja osallistujilleen antoisa:

Että se jos kaikki vaan ois hiljaa siellä ni ei se nyt kenellekään antais mitään. Tosi hyvä että se oli semmonen sosiaalinen ryhmä. Niinku et juttu luisti ja naureskeltiinkin välillä jopa. Et on se... pidän kyllä ite aika tärkeenä, ihan sama tietty mikä ryhmä on että... sitten kaikki niinku on mukana siinä, ettei vaan oo silleen et yks vaan puhuu ja muut on hiljaa. Se ei oo hyvä juttu.

Vertaistuesta voitaneen siis kokoavasti todeta, että vaikka asiakkailla olisi ollutkin hankaluuksia samaistua muiden asiakkaiden tilanteisiin suoraan, on muiden tarinoiden kuulemisella saanut uutta perspektiiviä omaan tilanteeseensa. Samalla voidaan päätellä, että uusia näkökulmia saamalla asiakkaat ovat tarkastelleet omaa tilannettaan toisenlaisin silmin. Ryhmäläisten keskinäisellä tuella ja läsnäololla on siis vaikutusta, vaikka asiakkailla olisikin vaikeuksia mieltää näitä elementtejä suoraan vertaistuellisiksi.

Sen sijaan epäselväksi jää, millaista vertaistukea asiakkaat olisivat halunneet, mikäli he olisivat kokeneet sen tarpeelliseksi. Myös ryhmätoteutuksen tiivis aikataulu sekä painotuksellisuus toiminnallisuuteen saattoivat vaikuttaa asiakkaiden kokemuksiin vertaistuesta, mutta tätä ei omassa tutkimussani tutkittu.

8.8 ”Tosi hyvä juttu”

Tähän teemaan on kerätty yksittäisiä, yleisluontoisia kokemuksia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnasta, jotka asiakkaat ovat mieltäneet onnistuneiksi tai joista heille on tullut onnistumisen kokemuksia. Vaikka tässä teemassa on jonkin verran päällekkäisyyksiä lähes muidenkin teemojen kanssa, on tähän koottu kuitenkin myös sellaisia yleisen tason kommentteja, jotka eivät suoraan osuneet muihin teemoihin.

Kyllä auttaa, et... ei oo kyl yhtään niinku haittaa noista... roh... sanoo rohkeesti vaan... menee, ni sen huomaa, et se elämä onkin viel elämisen arvosta.

Ihan hyvä fiilis. Ee... tota... no, siis... pakko sanoa, että ehkä sen verran miulla saatto olla ennakko-odotuksia, et mie olin yllättynyt siitä ku se ei ollut tiukkapiposta meininkiä vaan se oli semmosta rentoa... ja rentoa, siitä jäi hyvä fiilis siitä ryhmästä, vaikkakin oisin mie voinut olla ne ajat kadulla soittamassakin. Kerkesin mie muina päivinä!

Enpä tiedä. Se oli mulle miellyttävä kokemus. Ja siis niinku... sitä yritti olla jopa joinakin päivinä innostumatta liikaa, koska mä lähin sinne niin semmosena avoimena ihmisenä, ja sitten niinku oli niin tosi hyvä päivä, että sitä innostuu mistä tahansa... (naurua) vaikka sitten siitä.

Pelkästään ryhmään osallistumisesta asiakkaat kertoivat saaneensa positiivisia kokemuksia. Tämä kommentti kertoo omaa kieltään tilanteesta, jossa syrjäytyneeksi itseään luonnehtinut asiakas kertoo sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaan osallistumisesta olleen hänen tilanteeseensa apua:

..se oli aika tollanen avoimin ovin se ryhmään meno, et en ite kokenut vaikeeks, vaikka olinkin jo vähän... syrjäytynyt, silleen oli vaikee lähtee kotoo meneen, mut sit ku lähti, ni huommas et ei tää ollutkaan niin paha ku olin kuvitellut. Tuli semmonen onnistumisen tunne, et sainpas lähettyä ja tää on ihan kivaa.

Yllä oleva katkelma ei ole aineiston ainoa viite sosiaalisen kuntoutuksen syrjäytymistä katkaisevaan luonteeseen:

Et ei oo ainakaan mitään semmosta turhaa paskaa. Kyl mä ainakin koen et se on tosi tärkeätä, koska niin paljon on syrjäytyneitä nuoria Suomessa, et on tosi hyvä et jotkut jaksaa auttaa.

No... jatkakaa samaan malliin! Ei mul oikeen muuta oo, must toi on tosi hyvä juttu.

Viimeksi viitattu aineistolainaus on asiakkaan tiivistys kokemuksistaan sosiaalisesta kuntoutuksesta. Aineisto antaa omissa puitteissaan täten ymmärtää, että sosiaalisessa kuntoutuksessa tehdään asiakkaiden mielestä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä.

8.9 Syrjäytyminen

Koska sosiaalinen kuntoutus on määritelty sosiaalipalveluksi pitkäaikaisyöttömiksi määritellyille ja se on valjastettu osaksi syrjäytymisenvastaista taistelua, katsoin tarpeelliseksi tiedustella sosiaalisen kuntoutuksen asiakailta näiden näkökantoja syrjäytymisestä. Lisäksi tutkimukseeni ilmestyi analyysivaiheessa uusi, ennakoimaton sivujuonne. Tämä teema käsittelee myös sitä, jonka olen määritellyt nuorten vaihtoehtoiseksi elämäntavaksi. Se käsittelee nuorten käsityksiä työelämästä. Katsoin aiheen käsittelyn tarpeelliseksi, vaikka se ei suoraan kosketakaan sosiaalista kuntoutusta.

Asiakkaita pyydettiin ensiksi määrittelemään syrjäytynyt. Sitten heiltä kysyttiin sopiko kuvaus heihin missään heidän elämänsä vaiheessa.

Syrjäytymisen... se on... tilanne, mitä ei oikeestaan kellekään toivoisi. Ja tota, ihminen joka vetäytyy omiin oloihiin. Tietysti

itse vetäydyn omiin oloihini, mutten miellä itseäni syrjäytyneeks. Pidän kuitenkin kiinni siitäkin, että on ihmissuhteita ja ihmisiin kontaktissa. Siis lopulta vaikka mä tykkään olla paljon itekseni ja vetäydyn neljän seinän sisään pitkäksi aikaa, niin välillä kaipaen sitä ihmisiä ympärilleen. Pakko tuoda naama ihmisten ilmoille.

Kyl mie yhdistän siihen sosiaaliset suhteet. Ja ja... mmm... syrjäytyneenä puhutaan myös niistä, mitkä ei oo näkyvillä missään työnhakijoina tai missään koulussa, töissä, missään, näy.

Näiden kommenttien perusteella syrjäytyminen määriteltiin ensisijaisesti sosiaalisesti ilmiöksi, joka ohitti työ- ja koulutuskeskeisen painotuksen, joka on useimmiten ja kritiikittä hyväksytty syrjäytymisen määritelmäksi. Usein syrjäytymiseen liitetään myös mielenterveydelliset ongelmat ja päihteidenkäyttö, kuin myös tässäkin kommentissa:

No varmaan just silleen että... no, et alkaa olemaan vaikeeta lähtee kotoo mihinkään. Et se on ainoo sellanen turvapaikka, et kaupassakin käyminen tuntuu ylivoimaiselta. Ja just se ettei oo sosiaalisia kontakteja, ja sit vielä ehkä joissain tapauksissa vielä päihteidenkäyttö, semmonen jatkuva. Et sillä yrittää pakoilla sitä omaa tilannetta, että vähän eskapistinen asenne. Et kunhan pääns saa jumiin, ni ei tarvi miettiä tätä omaa tilannetta. Ainakin omalla kohdalla on ollut tolleen, on ollu tosi syrjäytyny... ei oo ollut kavereita oikeestaan ollu ku semmosia jotka itekin käytti... alkoholia tai jotain muuta. Ne oli ainoot sellaset sosiaaliset kontaktit, ja sitten selvinpäin ei kukaan soitellut ikinä. Et se oli niinku ainoo. Sellasta mä ainakin pidän... onhan sitäkin tietysti eriasteista, että... että se ainakin mulla oli semmonen lumipalloeefkti, että se lähti just siitä et oli yksin kotona ja sit lopussa se alko oleen niin vaikeeta etten mä ees oikeasti pystynyt oikeesti menemään edes kauppaan, koska... mulla todettiin sit paniikkihäiriö. Et jotenkin... vähän niinku huono yhdistelmä noi kaikki mistä puhuin. Sitä mä pidän ite syrjäytymisenä.

Kuten jo yllä olevista kommentteista voidaan havaita, eivät kaikki syrjäytymiseen liitetty määritelmät ole sellaisia, jotka kuitenkaan sopisivat määrittelemään haastateltavia. Tämä tukee muun muassa Ruotsalaisen (2005, 197) teoriaa syrjäytymisen määrittelemisen vaikeudesta. Aineiston pohjalta voidaan todeta, ettei syrjäytyminen ole absoluuttisen yksiselitteinen ilmiö:

„mie oon ollut asunnoton, työtön, enkä oo ollut missään kirjoilla, enkä... en oo kokenut itteäni mitenkään syrjäytyneeks. Tai sitä varmaan on ja onkin niin erilaista, sitä syrjäytyneisyyttä. Kyllä jotkut voi käydä kahdeksasta neljään töissä, mut muuten olla täysin kaiken ulkopuolella.

Eräs haastattelu kuvaa syrjäytymistä kierteenä. Samaisesta kommentista on löydettävissä merkittävä onnistuminen sosiaalisen kuntoutuksen puolelta. Kertomansa mukaan tieto ryhmätoiminnan alkamisesta tavoitti asiakkaan kriittisellä hetkellä:

No kyllä, itelle ainakin oli iso merkitys. Jos en olis mennyt, ni en tiedä olisinko aktiivisesti hakee töitä ja oisin varmaan luovuttanut, niinku moni tekee, että tulee sitten sellanen hällävääliä, ”ihan sama”-asenne. Ja sitä se just alko oleen siin vaiheessa ennenko mä hain tohon ryhmään. Sen takia mä ehkä innostuin, mut jo se ois tullut vaikka viikon myöhässä se lappu ja sit mulla olis todennäköisesti ollut et ”ihan sama”, niin en mä olis tonne varmaan mennyt. Ja en tiedä sit miten huonosti ois asiat nyt, että pitää hattua nostaa isosti.

Sosiaalisen kuntoutuksen organisaation kannalta on toki pulmallista nähdä listojen ja nimien takaa asiakkaan tilanne, mikä tuottaa lisähaastetta sosiaalisen kuntoutuksesta tiedottamiseen. Miten voidaan havaita oikea ajoitus?

No mulle jotenkin varmaan just silleen, et ei kerkee tämmöset ihmiset oleen hirveen kauaa niinku yksin, et ne tipahtaa. Sit se kynnys kasvaa lähtee mihinkään, että... silläkään tuskin, tai sitäkään ei varmaan mitenkään pysty valvoon, että kuinka kauan joku on ollut vaikka työttömänä. Itelle se nyt tuli hyvään saumaan, et ei siinä mun mielestä oo silleen mitään tota väliä, että mihin aikaan se tulee. Itelle se tuli just oikeeseen aikaan.

Syrjäytymistä ja työttömyyttä koskevista leimoista ei haastateltavien kanssa paljoa puhuttu. En osannut tätä itse tutkimuksen tekijänä nostaa keskeiseksi kysymykseksi, eivätkä toisaalta haastateltavat itsekään tuoneet sitä puolta esille syrjäytymisestä keskustellessa. Haastateltavat eivät toisaalta edes mieltäneet itseään ainakaan haastattelun tekohetkillä syrjäytyneiksi. Leimautumista kuitenkin sivuttiin hieman, kun keskustelun lomassa kysyin asiakkaalta, onko hän kokenut saaneensa leiman työttömyytensä perusteella:

Ei, mut kyllähän siitä väkisinkin sellanen muodostuu, että kun on semmosta stereotypiaa niin paljon olemassa.

Voi olla, että kaikkien pitää tulla kokemaan työtön työnhakija tai niinku olla työnhakija ainakin kerran elämässään. Siinä ehkä tulee tämmönen kysymys vastaan, niinku joku on voinut keksiä sosiaalisen ongelman siitä et se olis jollain tavalla... ala-arvostettu, niinku ammattiala. Työtön työnhakija.

Yllä olevassa kommentissa sivuutetaan hieman työttömyyttä elämänvaiheena ja olotilana. Tähän omaan olotilaan liittyvät haastateltavien kertomusten perusteella omat taitonsa ja selviytymistaktiikkansa. Samalla kuitenkin nousee vielä työttömyyteen liitettävä leima esille:

Olen mielestäni oppinut nopeasti kaikki tämmöset tarvittavat... tarvittavat taidot semmosessa tilassa asu... elämiseen, missä sulla ei oo työtä. Elikkäs sä oot työtön työnhakija ja se on niinku se sun profiili.

Nuorten kanssa keskusteltiin myös jonkin verran työstä ja työn luonteesta, vaikka se ei ollutkaan keskeisimpien tutkimustavoitteiden joukossa. Asia nousi joidenkin asiakkaiden toimesta esille keskustellessa sosiaalisesta kuntoutuksesta. Aihe on kiinnostava, mutta aineistoni käsittelee sitä melko pintapuoleisesti ja lisäksi opinnäytetyön resursointiin liittyvät seikat rajoittavat aiheen syvällisempää käsittelyä.

Pääasiassa nuoret olivat mielissään siitä, että he saivat sosiaalisessa kuntoutuksessa mieleistä ohjausta muun muassa kuntouttavan työtoiminnan suuntaan:

...just tää työpuoli, että lähdettiin ohjaamaan sinne päin. Ja juuri tähän työtoimintaan, mikä sitten... kuntouttavaan työtoimintaan, mikä sitten on erittäin hyvä ja loistavalta kuulostava asia, jos ei tässä oikein palkkatöitä saa.

Hyvä asia, koska se on niinku... mulla oli itsellä ajatus ja tarve päästä sinnepäin. Pidin kyllä hyvänä asiana että ryhmän kautta pääsee juuri jatkosuunnitelmana tämmöseen toimintaan. Oikein hyvä juttu.

Kuten jo toisissa yhteyksissä on tuotu esille ja koska sosiaalinen kuntoutus nimenomaan on suunnattu pitkäaikaistyöttömille, ei asiakkaiden arki ennen ryhmätoimintaa sisältänyt työtä tai siihen verrattavia rutiineja. Kuten jo kappaleessa 8.4 mainittiin, olivat asiakkaiden mielipiteet ryhmätoiminnan kestosta vaihtelevia.

Voi olla että mä ihan pikkuhiljaa tässä nyt todella ku oon oon saanut tota aikaa, on tullut selväks se kuinka hyvin sitä aikaa sulle asioiden päättämiseen täällä annetaan, ni... alan valuunkin sellaseen elämäntyyliin, että sitä voi elää sellasta todella nopeeta elämäntyyliä ja tehdä vaikka kahdeksan tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa ja arvostaa viikonloppujaan. (Naurua).

Kysyin asiakkaalta tarkentavana kysymyksenä, kokiko hän sosiaalisen kuntoutuksen jonkinlaiseksi sillaksi kahden ääripään välille, jotka olivat tässä tapauksessa arjen rutiinittomuus ja viisipäiväinen työviikko kahdeksan tunnin työpäivineen:

Sen vois nähdä varmaan jonkinlaisena siltana sillai niin, mut se että mä saan oikeesti pikkuhiljaa valuu ja totuttautua siihen uuteen elämään niinku tarkkailla sitä mun... kehitystäni siinä, itte vieressä...

...se että sä saat ottaa aikaa sun sopeutumiseen asioiden välillä, ja mikään ei tapahdu sillai liian holtittomasti tai hallitsemattomasti, tai nopeesti, ja sä saisit vaan niinku vaan... kyllä-hän sitä tekee tosi paljon erilaisia asioita elämänsä aikana, jos saa vaan rauhassa mennä ja kokeilla niitä ja ottaa aikaa niiden välissä.

Että tollanen hyvä, matalan kynnyksen ryhmä, että aika helposti... ei tarvi hirveesti effortata. Alkuun, et sitten sitä kautta tietysti ku sai niitä... voit hakee muuallekin, esim sinne [kuntouttavan työtoiminnan paikkaan] ja toleen, niin nehän oli sit sitä kolme tai viis päivää viikossa.

Yllä olevat lausunnot puhuvat vahvasti asiakkaiden omilla ehdoilla etenevän prosessin puolesta. Tältä pohjalta voidaan myös tulkita asiakkaiden tiedostaneen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet. Monet muissa yhteyksissä esitetyt kommentit puolestaan puhuvat siitä, että asiakkaat pitävät sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa hyvänä palveluna.

En kuitenkaan tajunnut kysyä asiakkailta, mielsivätkö he sosiaalisen kuntoutuksen nimenomaan sosiaalipalveluksi, työvoimapolitiittiseksi palveluksi vai joksikin muuksi. Tämä kysymys nousi mieleeni vasta analyysivaiheen loppusuorilla, joten siihen ei tämän tutkimuksen puitteissa saatu vastausta.

8.10 Nuorten asenteista työtä ja elämää kohtaan

Nuorten asenteet työtä kohtaan ovat olleet melko yleisenä puheenaiheena, johtuen siitä että ne poikkeavat perinteisestä työmoraalista jonkin verran. Muun muassa EVAlle laadittu tutkimus on käsitellyt aihetta. Nuorempien ikäluokkien enemmistölle työ on yhä keskeinen osa elämää, mutta asenteissa alkaa näkyä vapaa-ajan ja sosiaalisen elämän kasvava merkitys. Enää työtä ei nähdä samanlaisena itseisarvona kuin aikaisemmin, ja muissakin ikäluokissa näkyvät toiveet lisääjasta niin harrastusten, ystävien kuin perheenkin kanssa. (Haavisto 2010, 27.)

Asennemuutos on hidasta, mutta se kuitenkin tapahtuu, ja se näkyi jonkin verran myös haastatteluissa. Kaikki haastateltavat eivät suorilta käsin liputtaneet vaihtoehtoisen työelämän puolesta, mutta haastatteluissa ilmeni myös toisenlaisia näkökulmia asiaan, jotka vahvistivat muissa, sosiaalisen kuntoutuksen ulkopuolisella kentällä esitetyissä tutkimuksissa esille tulleita näkemyksiä. Olemmeko juuri tämänkin tutkimuksen puitteissa näkemässä häivähdyistä yhteiskunnallisesta murroksesta?

Sosiaalisen kuntoutuksen keskeiseksi tavoitteeksi on linjattu asiakkaalle mieluisan jatkopolun löytäminen, jossa annetaan asiakkaalle valta itse päättää, minne haluaa suunnata. Enemmistö sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista ohjattiin kuntouttavaan työtoimintaan näiden omasta halusta, ja näin tapahtui myös haastateltavienkin kohdalla. Siitä huolimatta asiakkaiden kommentteista pystyy havaitsemaan murroksia nuorten asenteissa työtä kohtaan:

Nää on justiinsa näitä, ettei kaikki sit tunne kaikkia asioita niin hyödylliseksi. Ja pitäis olla osana yhteiskuntaa. Se on vaikeeta. Se menee just sille sosiaaliselle tasolle, ja sillä sosiaalisella tasolla hyvin monimutkaseks.

Yleisestä normista poikkeavia yksilöitä ja heidän valintojaan on usein käsitelty negatiivisin sanakääntein yleisessä keskustelussa. Aineiston pohjalta kyse ei ole aina siitä. Päinvastoin, kyse ei ole siitä etteikö työtä haluttaisi tehdä:

Kun mulla on toi alanvalinta mennyt sillain, että... työ... se... työnkuva on erityisen hankala toteuttaa käytännössä koska mulla on se maatalousalan koulutus ja maatalousalan työkokemus, ja mä tykkäisin niitä hommia tehdä ja... sit mä asun tässä kaupungilla ja nää asuntoasiat on niin monimutkaiset, et sä et voi niinku... se on aina sitä hommaa, niin epäortodoksista hommaa noi maatalousalan hommat, et sä meet sinne ja sä asut siellä työpaikalla ja sä teet siellä ihan toiseen tahtiin et siinä ei oo mitään semmosta normia...

Niin no eihän varmasti, eihän... eihän sitäkään... miehän oon tehnyt sitä kuus vuotta, elänyt käytännössä sillä kevästä syksyyn aina, mut eihän sitä lasketa työnteoks missään virallisissa papereissa. Et ei siit kerry eläkkeit eikä mitkään, eikä poistu työssäoloehdot eikä mitkään tommoset. (Naurua)

Yllä oleva kommentti liittyi katusoittoon elinkeinona, josta keskustelimme hetkeä aikaisemmin haastateltavan kanssa. Katusoitto on parhaimmillaan-kin ottaen mielletty vaihtoehtoiseksi tavaksi elää, ja toisinaan vain pelkäksi harrastukseksi. Vaikka haastateltava itsekin mainitsee tekevänsä sitä vain lämpiminä vuodenaikoina, voi kommentista silti päätellä, että hän pitää sitä tärkeänä.

No jos on paljon toisia työttömiä työnhakijoita niin onko sitten luonnollista olla heidän kanssaan samalla aaltopituudella? (Naurua)

Kuten haastateltava yllä kuvaileekin, ovat tänä päivänä työttömyysluvut korkealla, ja tämän tiedostavat myös haastatteluissa olleet nuoret. Työttömiä syyllistävän diskurssin vastapainoksi haastatteluissa tuotiin myös ilmi, että työttömänä ollessa voi olla vaikeampaa kuin palkkatyössä ollessa:

Jotkut tykkää siitä, että ne käy sen koulun ja sit ne on loppuelämänsä jossain samassa pestissä, eikä tarvii... niille se on joku tämmönen... ehkä siinä tulee perusturvallinen olo, kun sulla on se työ joka vaan jatkuu ja on pitkät sopimukset... mun mielestä se on monimutkaisempaa, koska se on niin yksinkertaista se elämäntyö.

Sä voit... jos se tuntuu järkevältä olla tekemättä yhtään mitään, niin ei se oo välttämättä niin helppoo olla tekemättä yhtään mitään.

Kyllä täällä tota ilman duunia siinä kohtaa jää, jos ei mee sitä rahan takia tekemään.

Ihmisiä on liikaa ja ihmiset tekee liikaa työtä, ja sit ne kuluttaa ihan liikaa. Mä en oo vaan ikinä halunnut et elämä vilahtaa niin nopeasti silmien edestä, että kaikkea pitäis tehdä kauhealla vauhdilla. Ehkä mä oon niinku... mul on matalampi intohimo asioita kohtaan. (Naurua).

Puhuessaan ”matalammasta intohimosta” voidaan asiakkaan kommentista havaita kertomuksia hänen kokemuksistaan toiseudesta. Asiasta ei kuitenkaan tämän tutkimuksen puitteissa keskusteltu enempää, joten tämän tutkimuksen puitteissa ei voida sen tarkemmin avata hänen käsityksiään ja mielipiteitään.

9 LOPUKSI

Tämä luku sisältää opinnäytetyön tekemiseen liittyviä pohdintoja. Nämä pohdinnat koskevat niin suoraan analysoitavasta aineistosta nostettuja ja muun tutkimustyön kanssa dialogiin asettuvia johtopäätöksiä, esille nousseita jatkotutkimusaiheita kuin opinnäytetyön prosessin arviointiakin.

9.1 Johtopäätökset

Asiakkaat pääsääntöisesti kuvasivat sosiaalista kuntoutusta miellyttäväksi kokemukseksi, jota kohtaan heillä oli alkujaan vaihteleviakin ennakko-odotuksia. Enimmäkseen he ilmaisivat osallistuneensa ryhmätoimintaan avoimin mielin, ilman tarkkoja ja etukäteen luotuja odotuksia. Aineiston pohjalta voidaan tulkita sosiaalisen kuntoutuksen olleen asiakkaita voimauttava kokemus, joka lisää heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. Samankaltaisiin tuloksiin on päästy aiemminkin (Revonmäki 2014, 38).

Erään asiakkaan kertomukset elämän solmujen aukeamisesta ja henkisestä piristymisestä antavat käsityksiä siitä, miten sosiaalinen kuntoutus voi parhaimmillaan toimia ja miten asiakkaat voidaan voimauttaa. Myös Tuusa ja Ala-Kauhaluoma (2014, 54–55) korostavat sosiaalisen kuntoutuksen vaikutusta asiakkaan elämään kokonaisvaltaisesti.

Ryhmässä saatua ohjausta pidettiin onnistuneena. Työntekijät miellettiin ystävällisiksi, kannustaviksi ja asiakkaita tasavertaisesti kohteleviksi, ja ryhmätoimintaan osallistuminen oli asiakkaiden omin sanoin ilmaistuna mukavaa. Niin sosiaalityöntekijöitä kuin -ohjaajiakin pidettiin ammattitaitoisina ja helposti lähestyttävinä.

Asiakkaat kommentoivat ryhmätoiminnan yleistä ilmapiiriä rennoksi, vaikkakin he tekivät myös havaintoja jännityksestä joidenkin osallistujien kesken. Asiakkaat kertovat kokeneensa, että heitä kuunneltiin eikä heitä lähdetty ohjaamaan epämieluisiin suuntiin. Merkittäviä ovatkin asiakkaiden kokemukset kuulluksi tulemisesta, mikä ei aina onnistu esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa järjestettäessä (Sandelin 2014, 19–20).

Toiminnan luonteesta johtuen aineistossa korostuu sosiaaliohjaajien rooli, ja aineistosta voi päätellä heidän työnsä vaikuttavan paljon ryhmätoiminnan onnistumiseen ja ilmapiiriin. Sosiaaliohjauksen kehitystarpeista on tehty tarkempia, jopa yksittäisten organisaatioiden sisälle tähysteleviä tutkimuksia. Sosiaaliohjaajien työtä tarkemmin väitöskirjansa puitteissa tarkastellut Helminen korostaa kentältä kuuluvaa näkemystä työn resursointiin ja arvostukseen liittyviä kysymyksiä, jotka heijastuvat suoraan työn laatuun (Merilä, n.d.).

Kritiikkiä esitettiin lähinnä ryhmäkertojen vähyydestä viikkotasolla, vaikkakin aineistossa oli myös hiljaisempaa tahtia puoltaviakin kommentteja. Erityisesti syrjäytymiskierteessä syvemmällä olevilla asiakkaille ryhmätoiminnan järjestäminen kerran viikossa vaikuttaa olevan aineiston perusteella tarkoituksenmukaisempi tahti, mutta samalla aineisto puhuu myös tiiviimmän tahdin puolesta. Tätä kysymystä lienee tarpeellista pohtia kunnallisella tasolla, kun sosiaalista kuntoutusta järjestetään. Onko siis mahdollista järjestää sosiaalista kuntoutusta myös useampana päivänä viikossa ja osin myös vapaaehtoisesti vai löytyykö ratkaisu kuntouttavasta työtoiminnasta?

Ryhmien vertaistuellisuudestakin esitettiin hyvin vaihtelevia mielipiteitä. Joissakin haastatteluissa asia ei noussut lainkaan keskusteltavaksi, ja joissakin haastatteluissa sen olemassaoloon ja tehoon suhtauduttiin epäilevästi. Syyt näihin kokemuksiin löytyivät toiseuden kokemuksista ryhmien sisällä ja kokemuksista oman elämäntilanteen erilaisuuteen muiden asiakkaiden elämäntilanteisiin verrattuna. Aineistosta voi kuitenkin päätellä, että vertaistuki miellettiin tärkeäksi osaksi sosiaalista kuntoutusta. Omassa tutkimuksessaan Tuiskunen (2015, 55–56) on päässyt samanlaiseen lopputulokseen.

Mikäli asiakkaat kokivat elämäntilanteensa merkittävän erilaisiksi kuin muilla asiakkailla, he eivät kokeneet saaneensa ryhmän vertaistuellisista ulottuvuuksista kaikkea mahdollista hyötyä irti. Erilaiset elämäntilanteet saatettiin kokea asiakkaita enemmänkin toisistaan erottaviksi tekijöiksi kuin yhteisiksi piirteiksi. Toisaalta Tuiskusen työssä (2015, 52) nousi ryhmäläisten välinen erilaisuus ryhmäkokemuksia rikastavaksi tekijäksi. Tässä valossa olisi ehkä järkevintä pyrkiä järjestämään enemmän nuorille suunnattuja ryhmiä siinä laajuudessa kuin se on mahdollista, resurssien ja asiakasmäärien puitteissa.

Sosiaalisen kuntoutuksen kytkeytyminen muihin sosiaalipalveluihin ei tässä nimenomaisessa tutkimusaineistossa noussut esille. Asiakkaat eivät olleet muita kunnallista perussosiaalityötä lukuun ottamatta kohdennetum-

pia sosiaalipalveluja vailla, joten sosiaalisesta kuntoutuksesta näiden palveluiden pariin ohjautumisesta ei syntynyt tämän tutkimuksen pohjalta aineistoa, josta voisi tehdä johtopäätöksiä näiden nivelvaiheiden toiminnasta. Aineistossa kuitenkin toistuivat kertomukset siitä, miten asiakkaat kokivat voivansa saada tilanteeseensa sopivaa ohjausta näiden sitä tarvitessaan. Alalla verkostotyön ja moniammatillisen yhteistyön onkin erittäin tärkeää, ja yhteistyön ja yhteisten toimintamallien kehittäminen on asiakkaan edun kannalta olennaista (Revonmäki 2014, 38–39). Samaan tulokseen ovat tulleet myös Tuusa ja Ala-Kauhaluoma (2014, 54–55).

Tämän tutkimuksen puitteissa ei voida tehdä johtopäätöksiä avoimien työmarkkinoiden suuntaan ohjautumisen onnistumisesta sosiaalisen kuntoutuksen osana, johtuen tutkimuksen ajoittumisesta lyhyen ajan päähän ryhmätoiminnan päättymisestä. Koska tämän tutkimuksen tavoite olikin tutkia asiakkaiden omia kokemuksia ryhmätoiminnasta itsessään, jäivät arviot toiminnan pitkän tähtäimen vaikuttavuudesta nyt esittämättä. Kuten muualla tutkijakentässä on asiaa korostettu, on nuorten asiakkaiden kohdalla sosiaalisen kuntoutuksen kohdistaminen kohti työelämäosallisuutta sekä avoimia työmarkkinoita tärkeää (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 57). Myös Revonmäki (2014, 38) korostaa työelämäosallisuuden merkitystä yhteiskuntaosallisuuden väylänä.

Aineiston mukaan ryhmää saatettiin aluksi pitää turhana, vaikkakin suhtautuminen sosiaaliseen kuntoutukseen oli muuten avointa ja myönteistä. Haastateltavien joistakin lausunnoista tulee kuitenkin, että ryhmätoimintaan osallistuminen saatettiin mieltää myös välttämättömäksi pahaksi TE-keskuksen asettaman työssäoloehdon purkamiseksi. Tämä ei ehkä haastateltavien itsensä mieltämä ongelma, mutta se mahdollisesti toteutuu joidenkin ryhmätoimintaan osallistuneiden henkilöiden kohdalla. Tämä puolestaan mahdollisesti luo ristiriitaa asiakkaiden kuulluksi tulemisen suhteen, mikä on noussut esimerkiksi juuri kuntouttavassa työtoiminnassa haasteeksi. (Sandelin 2014, 19–20.)

Myös palvelun vapaaehtoisuuden, sen velvoittavaksi muuttuminen sekä aktivointisuunnitelman väliset yhteydet vaikuttavat jääneen paikoin epäselviksi. Itse tilaisuuksia joissa laadittiin palvelu- tai aktivointisuunnitelmat ei koettu haastateltavien keskuudessa erityisen painostavina. Sen sijaan näitä tilaisuuksia kuvattiin tässä aineistossa lähinnä rutiininomaisiksi virastokäynneiksi.

Närhi, Kokkonen ja Matthies (142) ovat omassa nuorten miesten osallisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan havainneet, ettei kyse aina ole palvelujärjestelmän tai siihen liittyvien käsitteiden hahmottamisvaikeuksista. Sama tutkimus myös korosti, että mitä enemmän palveluun sisältyy kontrollointia ja sääntöjä, sitä enemmän asiakkaat kokivat epäluuloisuuden ja luottamuksen puutteen kokemuksia. Pahimmillaan nämä saattoivat johtaa päinvastaisiin lopputulemiin, kuin mitä alun perin oli tarkoitettu.

Tutkimuksessa käsiteltiin myös syrjäytymisen käsitettä, onhan syrjäytymisen ehkäiseminen ja katkaiseminen yksi sosiaalisen kuntoutuksen tavoit-

teista. Syrjäytymisen käsitteellisyys ja vaikeus ja toisaalta ulkoapäin asetettut määritelmät syrjäytymisestä ja sen piirteistä tekevät aiheen käsittelystä haastavaa, eritoten kun nuoret puhuivat syrjäytymisestä nimenomaan sosiaalisena ilmiönä. Usein syrjäytymisestä puhutaankin vain sivullisuutena työstä ja koulutuksesta, mutta keskustelussa ohitetaan ne mekanismit, jotka syrjäytymistä aiheuttavat (Ruotsalainen 2005, 197). Tämän tutkimuksen haastatteluissa jopa kyseenalaistettiin yleisiä, työttömyyttä ja koulutuksen puutetta korostavia käsityksiä syrjäytymisestä.

Eräs haastateltavista kuvaili syrjäytymistä kierteenä, johon hänen kohdallaan kuuluivat muun muassa mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia. Nämä ovat joitakin syrjäytymiseen usein liitettyjä ilmiöitä (Helne 2004, 42). Sosiaaliselle kuntoutukselle hän antoi syrjäytymiskierteen katkaisevan ja henkistä piristymistä korostavan arvon. Tämän tutkimustiedon varassa voidaan sosiaalisesta kuntoutuksesta puhua tehokkaana ja tuloksellisena keinona syrjäytymiskierrettä vähentävänä työkaluna sosiaalityön työkalupakissa.

Myös Tuusan ja Ala-Kauhaluoman tutkimuksessa korostetaan sosiaalisen kuntoutuksen syrjäytymistä ja siihen liittyviä ongelmia ehkäisevää luonnetta. Samalla korostetaan myös sitä, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat sosiaalisen kuntoutuksen keskeisintä kohderyhmää, ja että tämä ryhmä on lukumäärällisesti suuri. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 54–56.)

Tutkimuksesta nousi sen analyysivaiheessa nuorten työelämäkäsityksiä ruotiva sivujuonne. Haaviston nostaman aineiston (2010, 27–28) myötä ansiotyön tekemiseen ja vapaa-ajankäytön välinen tasapaino on muuttumassa erityisesti nuorten kohdalla. Sosiaalisen kuntoutuksen tai tämän tutkimuksen kannalta kyseinen juonne ei ehkä ole merkittävä, mutta se herättää kuitenkin kysymyksiä yhteiskunnallisella tasolla ja heijastelee kokemuksia työkeskeisestä yhteiskunnasta.

Työnteon ja vapaa-ajan välisen tasapainoasetelman muutoksen myötä korostunee samalla keskustelu työn merkityksestä niin yksilöille kuin yhteisöillekin. Järjestetäänkö sosiaalipalveluita liian työorientoidusti? Viedäänkö palveluja vielä lisää näihin suuntiin, kun hallitusohjelmakin korostaa vastikkeellisen sosiaaliturvan merkitystä (Valtioneuvosto 2015, 14)?

Miten näitä palveluja järjestetään? Aihe synnyttää lukuisia kysymyksiä, mutta joihin ei voida tämän tutkimuksen puitteissa vastata. Aiheen nouseminen esille aineistosta oli kuitenkin tutkimukseni kannalta spontaania. On mahdollista, etteivät nämä kysymykset välttämättä olisi nousseet esille samalla tavalla ja samalla äänenpainolla niin sanottujen sekaryhmien parissa tehtävässä tutkimuksessa.

Samalla laukeaa kysymyksiä sosiaalipalveluiden luonteesta. Tuiskunen (2015, 59) on omassa työssään esittänyt kysymyksen siitä, voidaanko sosiaalityötä järjestää vastaisuudessa enemmän ryhmäpainotteisesti perinteisen yksilöpainotteisuuden sijasta. Omassa tutkimuksessani on nähtävissä sa-

moja kysymyksiä. Samalla kuitenkin on muistettava yksilöllisyys ja yksilötyöskentelyn voima, eikä myöskään yhteen ja ainoaan työskentelytapaan juuttuminen ole tarkoituksenmukaista. (Revonmäki 2014, 38–39.)

9.2 Jatkotutkimusaiheita

Sosiaalinen kuntoutus tarjoaa paljon hedelmällisiä aiheita jatkotutkimuksille. Se on paitsi ilmiönä ja käsitteenä suhteellisen tuore, niin jokaisella sitä järjestävällä taholla niin kunnilla kuin kolmannellakin sektorilla on kullakin omat, toimintaympäristönsä muovaamat ja yksilölliset tavat toteuttaa sitä parhaaksi katsomallaan tavalla. Tähän vaikuttaa myös lainsäädäntö, joka määritelmistään huolimatta jättää sitä organisoiville instansseille vapaata tilaa toteuttaa sosiaalista kuntoutusta. Lisäksi sosiaalista kuntoutusta on tutkittu suhteellisen vähän, jonka vuoksi se antaa tutkijakentällekin paljon liikumavaraa.

On muistettava, että tämä opinnäytetyö keskittyi ainoastaan alle 30-vuotiaisiin nuoriin, jotka osallistuivat kohdekaupungin aikuissosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin. Vaikka tutkimuskentällä on tämän opinnäytetyön valmistumisvaiheessakin verrattain vähän tutkimuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta, tämä opinnäytetyö tutki kuitenkin vain pientä segmenttiä sosiaalisen kuntoutuksen laajasta kentästä.

Kun ottaa huomioon, miten laajan toimintakokonaisuuden osaa tämä opinnäytetyö tutki, voi lisätä tutkimusaiheita löytyä jo tutkimuskaupungin omista palveluista, mikäli tutkimusaihetta viedään eri-ikäisistä koostuvien searyhmien tai maahanmuuttajaryhmien kaltaisten erityisryhmien puolelle. Jälkimmäisten ryhmien kohdalla mukaan astuvat vielä monikulttuurisuuden ja integraation teemat. Lisäksi jokaisesta kolmannen sektorin palveluntarjoajan järjestämästä ryhmästä voi saada oman tutkimuksensa tehtyä, onhan kullakin kolmannen sektorin toimijalla omat tapansa järjestää ryhmiä ja jokaisessa niistä vallitsee oma sosiokulttuurinen todellisuutensa.

Tämä tutkimus sivuutti myös joitakin sellaisia tutkimusaiheita, joiden käsitteeseen tämä opinnäytetyö ei alkuvaiheessaan tähdännyt. Muun muassa nuorten syrjäytymiskuvauksista on aihetta omille tutkimuksilleen, vaikkakin sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta ne eivät ehkä ole niin olennaisia. Niihin ja nuorten työn olemusta ja sen tekemistä koskevien asenteiden mahdollisesta suhteesta sosiaalipalvelujen järjestämiseen suuntautuvia tutkimuksia ei kannata kuitenkaan sosiaalisen kuntoutuksen kentällä sivuuttaa.

Keskityin tutkimustyössäni tietoisesti asiakkaiden omien kokemusten käsitteeseen silloin, kun kokemukset ryhmätoiminnasta olivat vielä asiakkaiden tuoreessa muistissa. Tästä, opinnäytetyön tekemisen aikataulullisista syistä sekä haastateltavaksi suostuvien henkilöiden etsimisen vaikeuden vuoksi arviot sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuudesta pitkällä aikavälillä eivät muodostuneet opinnäytetyölleni keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi. Aihe tarjonnee kuitenkin hyvin hedelmällisen tutkimuskohteen.

Jatkotutkimuksissa olisi myös kiinnitettävä huomiota sosiaalihojaajien ja asiakkaiden väliseen suhteeseen. Tämän tutkimuksen valossa ohjaajien

asenne ja motivaatio merkitsevät paljon, mutta onko ohjaajien iällä merkitystä siihen, miten asiakkaat suhtautuvat heihin. Tähän kysymykseen opinnäytetyöni kykenee vastaamaan vain siltä osin, kun ohjaajat ja asiakkaat olivat kaikki alle 30-vuotiaita. Miten vanhemmat asiakkaat suhtautuvat itseään nuorempiin sosiaaliohjaajiin? Entä miten nuoret asiakkaat suhtautuvat itseään tuntuvasti vanhempiin ohjaajiin? Onko näillä muuttujilla ylipäättään merkitystä siihen, miten asiakkaat sosiaalisen kuntoutuksen kokemuksestaan puhuvat?

9.3 Opinnäytetyöprosessin arviointia

Linjasin tutkimussuunnitelmassani opinnäytetyön tekemiseen aikaa kesän 2015. Tarvittavat tutkimusluvut sain toukokuussa, jonka jälkeen prosessi eteni suunnitellusti ensin teoriaosuuden parissa ja haastattelujen valmisteluilla. Suunnitelluista haastatteluista kaikki onnistuivat sovitusti, ja litteointivaihe sujui myös kitkattomasti. Aloitin analyysivaiheen elokuussa, joka eteni ripeästi johtopäätösten ja jatkotutkimusaiheiden kirjaamiseen.

Mielestäni aineisto ei ehtinyt neljän haastattelunsa myötä saavuttaa saturaatiopistettään, mutta täydellisen saturaatiopisteen saavuttaminen oli tämän opinnäytetyön puitteissa liki mahdotonta. Lisähaastateltavien hankinta olisi ollut paitsi vaikeaa, myös opinnäytetyön resursoinnin kannalta ongelmallista. Aineisto oli tosin tästä huolimatta rikasta ja monipuolista. Lisäksi siitä nousi myös sellaisia asioita esille, joita en osannut tutkimukseni alkuvaiheilla etsiä tai joita en pitänyt olennaisina.

Vasta analyysivaiheessa esille nousi joitakin tutkimuksen sivuhaaroja, joita olisi voinut haastatteluissakin käsitellä. Yksi tällainen aihepiiri oli muun muassa asiakkaiden käsitykset sosiaalisen kuntoutuksen asemasta sosiaalityön kentällä. Näitä aiheita nousi esille vasta silloin, kun osa haastatteluista oli jo tehty, osa taas vasta analyysivaiheessa.

Opinnäytetyö saavutti positiivisia tuloksia. Tämä johtunee kahdesta syystä: toinen liittyy onnistuneeseen palvelukokemukseen haastatelluiden kohdalla, toinen taas ryhmän aikana syntyneeseen luottamukseen itseni ja haastateltavien välillä. Mutta miten tutkimuksen tulos olisi muuttunut, jos kokemukset palvelun onnistumisesta olisivat olleet toisenlaiset? Miten heidät voitaisiin tavoittaa ja saada haastateltaviksi?

Tutkimuksen tekeminen oli antoisaa, sillä se toi paljon esille asiakkaiden omia näkemyksiä sosiaalisen kuntoutuksen organisoinnista, itselle sopivuudesta sekä onnistumisesta. Varsinkin ottaen huomioon, miten vähän asiakkaiden omaa ääntä on sosiaalista kuntoutusta tutkittaessa tähän mennessä tuotu esille, pidän tutkimusta onnistuneena.

LÄHTEET

Aineiston analyysimenetelmät. Teemoittelu. n.d. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 9.6.2015. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmät/teemoittelu>

Haavisto, I. 2010. Työelämän kulttuurivallankumous – EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Helsinki: Taloustieto Oy.

HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 18.9.2014. Viitattu 15.9.2015. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_164+2014.pdf

Helne, T. 2004. Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa? Teoksessa Helne, T., Hänninen, S. & Karjalainen, J. 2004. Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80. Jyväskylä: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 23–43.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. p. Helsinki: Tammi.

Hyypä, H., Kiviniemi, L., Kukkola, J., Latomaa, T. & Sandelin, P. 2015. Kokemuksen tutkimuksen ulottuvuudet. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 9. Viitattu 9.6.2015. <http://www.oamk.fi/epooki/2015/kokemuksen-tutkimuksen-ulottuvuudet/>

Julkunen, R. 2004. Yhteiskunta vakuutuksena, vakuutus yhteiskuntana. Teoksessa Helne, T., Hänninen, S. & Karjalainen, J. 2004. Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80. Jyväskylä: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 249–267.

Kallio, K., Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 69–96.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3. uud. p. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Katajainen, A., Lipponen, K., & Litovaara, A. 2006. Ratkaisukeskeinen ajattelutapa. Terveyskirjasto. Duodecim Oy. Viitattu 24.8.2015. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00012&p_teos=onn

Kela. 2015. Kulukorvaus. Viitattu 7.10.2015. http://www.kela.fi/tyollistymista-edistavat-palvelut_yllapitokorvaus

Kokemuksen kuvaaminen. n.d. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 9.6.2015. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/on-gelmanasettelu/kokemuksen-kuvaaminen>

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta nro 189/2001. 2.3.2001. Viitattu 12.5.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Lassander, M., Solin, P., Stengård, E. & Tamminen, N. 2010. Asiakkaan voimaantuminen mielenterveyspalveluissa. Tarkastelussa WHO:n voimaantumisen indikaattorit. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.8.2015. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116040/lassander.pdf?sequence=1>

Merilä, J. N.d. Sosiaaliohjaajat luottavat ammattitaitoonsa. Talentia. Viitattu 20.8.2015. http://www.talentia.fi/lehti/lehden_juttut/tieto_ja_taito?848_m=4910

Myrskylä, P. 2012. Hukassa – keitä syrjäytyneet nuoret ovat? EVA-analyysi nro 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. 1.2.2012. Viitattu 3.6.2015. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nuorisolaki 72/2006. 26.1.2006. Viitattu 13.5.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Nuorisotakuu auttaa eteenpäin. N.d. Nuorisotakuu.fi. Viitattu 15.5.2015. http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/tietoa_takuusta

Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A-L. 2013. Nuorten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (Toim.) Asiakkaan toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 113–145.

Revonmäki, L. 2014. Sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolain kynnyksellä: Syrjäytymisen torjumiseen ja toimintakyvyn vahvistamiseen liittyvien keinojen tarkastelua. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Ruotsalainen, S. 2005. Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen. Helsinki: TA-Tieto Oy.

Saikkonen, P., Blomgren, S., Karjalainen, P. & Kivipelto, M. 2015. Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 89. Helsinki: Kunnallissalan kehittämisäätiö.

Sandelin, I. 2014. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana: Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. Terveiden

ja hyvinvoinnin laitos 8/2014. Viitattu 12.10.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952%E2%80%9393302-154-9.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Syrjäytymistä vähentävän toimenpideohjelman pääteemat. 12.9.2013. Viitattu 21.5.2015. http://www.stm.fi/viireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/syrjaytymisen_ehkaisy/paateemat#5_lapset

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Nuorten syrjäytyminen. 13.3.2015. Viitattu 3.6.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/syrjaytyminen-ja-osallisuus/nuorten-syrjaytyminen>

Tuiskunen, T. 2015. ”Ei maailma kaadu vaikka se välillä vähän horjuu” - Pitkäaikaistyöttömien kokemuksia vertaistuesta. Tampereen Yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 3.6.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125415/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf?sequence=1

Valtioneuvosto. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Viitattu 12.10.2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82

Voimaantummo. N.d. Voimaantuminen. Viitattu 19.5.2015. <http://voimaantumo.fi/index.php?page=voimaantuminen>

Virtanen, A. 2014. Kuntouttava työtoiminta 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 19/2014. Viitattu 8.6.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116263/Tr19_14.pdf?sequence=4

HAASTATTELURUNKO

Palvelun vapaaehtoisuus

- Oliko sosiaalinen kuntoutus mielestäsi vapaaehtoista?
- Mitä olet mieltä sosiaalisen kuntoutuksen vapaaehtoisuudesta?

Aktivointisuunnitelma

- Miten koit aktivointisuunnitelman tekemisen?
- Mitä kertoisit siitä?
- Mitä sen tekeminen merkitsi sinulle?

Mitä odotit sosiaalisen kuntoutuksen ryhmältä? Mitä odotuksia sinulla oli?

Mitä kerrottavaa sinulla on sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä olemisesta, ryhmätoiminnasta?

Onko sosiaalisella kuntoutuksella ollut vaikutusta elämääsi? (Elämä yleensä, arki?)

Millaisena olet kokenut sosiaalihojaajien työn itsesi kohdalla?

Millaisena olet kokenut sosiaalityöntekijöiden työn itsesi kohdalla?

Mitä merkityksiä sosiaalisella kuntoutuksella on sinulle?

Otettiinko koko elämäsi huomioon?

Syrjäytyminen

- Miten määrittelet syrjäytymisen? Millaisia merkityksiä antaisit termille syrjäytynyt?
- Kutsuisitko itseäsi syrjäytyneeksi? Oletko kokenut olleesi syrjäytynyt?

Nuorisotakuu

- Mitä kertoisit nuorisotakuusta?
- Miten kertoisit nuorisotakuusta? Onko se toiminut omalla kohdallasi?
- Koetko sosiaalisen kuntoutuksen olleen osa nuorisotakuuta?

Koetko olevasi osana yhteiskuntaa?

Onko sinulla jotain muuta vielä mielessä, mitä haluaisit sanoa?